

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Bakalářská práce

2018

Daniel Bohuslav

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Historický ústav

Květnové události roku 1945 na Náchodsku

Bakalářská práce

Autor: Daniel Bohuslav
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Historie se zaměřením na vzdělávání,
Tělesná výchova a sport se zaměřením na vzdělávání
Vedoucí práce: Mgr. Jiří Hutečka, Ph.D.

Hradec Králové, 2018

Zadání bakalářské práce

Autor: Daniel Bohuslav

Studium: P15P0729

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Historie se zaměřením na vzdělávání, Bc. učitelství - všeobecný základ

Název bakalářské práce: Květnové události roku 1945 na Náchodsku

Název bakalářské práce AJ: Events of May Uprising 1945 in Náchod

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce se bude zabývat událostmi, které proběhly na území Protektorátu Čechy a Moravy v posledních dnech války, zvláště pak v oblasti Náchoda a jeho blízkého okolí, kde došlo k jednomu z posledních srážek mezi povstalci a německými jednotkami na našem území. Ačkoliv na toto téma bylo napsáno několik knih, zejména od bývalého ředitele náhodského muzea Václava Sádla, tato práce se zaměří na dosud chybějící podrobný popis německých jednotek Wehrmachtu a zbraní SS, které se těchto událostí účastnily. Z každé ze zainteresovaných stran vyberu jednu osobnost, o které uvedu formou biogramu jejich životní osud. Na základě porovnání s osvobozením okolních obcí a reflektující náladu ustupujících německých jednotek v oblasti a zodpovědět tak otázku motivace k nesmyslnému vraždění v posledních dnech konfliktu. V úvodu konstatuji obecně dějinné pravdy, jak probíhal ústup německých vojsk, který započal na jaře roku 1943. Po bitvě u Charkova se tento změnil ve strategický ústup měnícím se v zoufalou snahu vzdát se západním spojencům za každou cenu. Navazovat bude popis květnových událostí v Náchodě a jeho okolí s důrazem na anatomii německých jednotek. V rámci líčení událostí budou zasazeny k příslušné straně biogramy klíčových osobností. Za německou stranu to bude SS-nadporučík Bruno Wessely. Sovětskou stranu zastoupí generálmajor Vasil Kazimirovič Zajončkovskij a za Čechy štábní kapitán Josef Pulpán. V závěru uvedu, že tato práce byla sepsána k poznání toho, jak, kým a za jakou cenu byl Náchod a jeho blízké okolí osvobozeno. Na rozdíl od Sádla a Samka, kteří tuto událost popisují okamžik po okamžiku, v mé práci je kladen velký důraz na povahu jednotek a její vliv na průběh událostí, jež proběhly při osvobození Náchoda. Snažím se také zodpovědět, zda rozličná povaha německých jednotek měla vliv na osvobození v náhodském regionu.

Kronika města Náchoda 19451947 (SOka Náchod, f. MěNV, Náchod, inv. č. 1136, kart. 258.)
webové stránky: <http://www.lexikon-der-wehrmacht.de/inhaltsverzeichnis1.htm> BENČÍK, Antonín, Osvobození Československa Rudou armádou 194445, Praha 1965. BOUZA, Erik, Osvobození Náchoda Sovětskou armádou, Nový čas 1980, č. 39, s. 3. BOUZA, Erik NETÍK, Jiří, KSČ na Náchodsku v boji za národní osvobození proti fašistickým okupantům, Náchod 1975. BUREŠ, Jan STUDENÁ, Věra, Na památku osvobození Československa sovětskou armádou: vzpomínky na květen 1945, Praha 1951. ČTVRTEČKOVÁ, Alena SÁDLO, Václav, Náchod za Protektorátu, Náchod 2012. ČVANČARA, Jaroslav, Někomu život někomu smrt (19431945), Praha 2008. FRAJDL, Jiří, Květnové povstání ve východních Čechách 1945, Hradec Králové 1975. HOLUB, Ota (ed.), Poslední výstřely války, in: Smrt ze zálohy, Praha 1979, s. 59. HRUŠKA, Josef, Z posledních bojů...9. května 1945, Náchod 1945. JÁNSKÝ, Zdeněk (ed.), Poslední válečné události v Náchodě a okolí v roce 1945, in: Stopami dějin Náchodska 6, Náchod 2000, s. 165191. JAKL, Tomáš, Květen 1945 v českých zemích, MBI, 2004 JAKL, Tomáš Konec armádní skupiny Střed, Mladá Fronta, 2015 KYLAR, Jiří, 5. květen 1945 (Útržky z deníku), Nový čas, 1968, č. 17, s. 4. KYLAR, Jiří, Tragédie na celnici (Útržky z deníku), Nový čas, 1969, č. 19, s. 3. MACEK, Rudolf, Patnáct hodin po kapitulaci, Náš čas, 2001 č. 17, s. 12. SÁDLO, Václav, Běloveská tragédie, Červený Kostelec 2009. SAMEK, Antonín, Běloveské události roku 1945 očima svědků, Náchod 2002. SAMEK, Antonín, Vzpomínky na Běloves, Náchod 2001. ŠIDLÁK, Otakar, Boj v Bělovsí, Nový čas, 1975, č. 28, s. 3. VLK, Václav, Krvavé dozvuky války: konec druhé světové války na českém území, Praha 2015. ZAJONČKOVSKÝ, Vasil Kazimirovič, Generálmajor Vasil Kazimirovič Zajončkovskij vzpomíná, Náchod 1975.

Garantující pracoviště: Historický ústav,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Hutečka, Ph.D.

Oponent: Mgr. Michal Strobach, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 18.12.2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval pod vedením Mgr. Jiřího Hutečky, Ph.D. samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 4. 5. 2018

Daniel Bohuslav

Anotace

BOHUSLAV, Daniel. *Květnové události roku 1945 na Náchodsku*. Hradec Králové, 2018. 78 s., Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové. Pedagogická fakulta. Historický ústav. Vedoucí práce Mgr. Jiří Hutečka Ph.D.

Bakalářská práce se zabývá událostmi, které proběhly na území Protektorátu Čechy a Morava v posledních dnech 2. světové války, zvláště pak v oblasti Náchoda a jeho blízkého okolí. Na toto téma bylo již napsáno několik knih, zejména se v bádání tématu angažoval bývalý ředitel regionálního muzea Náchod PhDr. Václav Sádlo. Tato práce se zaměřuje na dosud chybějící podrobný popis jednotek Wehrmachtu a zbraní SS, které se těchto událostí účastnily, a pokusí se zodpovědět otázku jejich motivace k nesmyslnému vraždění v posledních dnech trvání válečného konfliktu.

Úvod se zabývá obecnými historickými ději, a to ústupem německých vojsk z východní fronty, jenž započal na jaře roku 1943, a na pražské povstání z roku 1945, jež bylo impulsem k vlně resistance vůči okupantům na celém území Protektorátu Čechy a Morava. Stěžejní část práce je zaměřena na květnové události na Náchodsku a na místní odbojové skupiny a jejich představitele. Práce se také soustředí formou stručných biogramů na tři důležité postavy květnových událostí na Náchodsku, a to na náchodského kolaboranta Franze Ceeha, generálmajora Vasila Kazimiroviče Zajončkovského a štábního kapitána Josefa Půlpána. Závěr práce je věnován příčinám a důsledkům květnových událostí na Náchodsku.

Klíčová slova: *Druhá světová válka, Protektorát Čechy a Morava, květnové povstání 1945, československý odboj, Rudá armáda, osvobození Československa, Náchod*

Annotation

BOHUSLAV, Daniel. *Events of May Uprising 1945 in the Náchod region*. Hradec Králové, 2018. 78 pp., Bachelor Degree Thesis. University of Hradec Králové. Faculty of Education. Department of History. Thesis supervisor Mgr. Jiří Hutečka Ph.D.

My bachelor thesis deals with events that took place in the Protectorate Bohemia and Moravia in the last days of the World War II, particularly in the Náchod region. Plenty of books were written on this topic, for example several studies written by a former director of the Náchod city museum, PhDr. Václav Sádlo, but this thesis focuses on missing characterization of German troops and most of all the SS unit which played major part in these events and possible motivation for purposeless bloodshed during the last days of the World War II.

The prelude refers to the Germans' retreat from the eastern front which had began in spring of 1943. Then a few words of the May uprising in Prague in 1945 which provoked people in other Czech towns and cities to uprising too. Main part of this thesis is focused on the events in Náchod and vicinity in May 1945 and local resistance groups and their main representatives. There are three chosen personalities from each side of the conflict in this thesis. The Nazis are represented by a collaborator Franz Ceeh, Red army by a general Vasil Kazimirovic Zajonckovskij and Czech uprising represents a former captain of the Czechoslovakian army, Josef Půlpán

The enclosure tells about reasons and consequences of the May events throughout the Náchod region.

Key words: *World War II, Protectorate Bohemia and Moravia, May uprising 1945, Czechoslovak resistance, Red army, Liberation of Czechoslovakia, Náchod*

Poděkování

Chtěl bych poděkovat Ing. Miloslavu Řezníčkovi, jakožto pamětníkovi, který mi přiblížil svými vzpomínkami události, jež se v Náchodě udály v roce 1945. Jmenovat musím i PhDr. Václava Sádla, který mi poskytl konzultaci k danému tématu.

Obsah

Úvod.....	9
1. Situace na východní frontě	11
2. Německá kapitulace.....	14
3. Pražské povstání	17
4. Náchodské odbojové skupiny a jejich představitelé	21
5. První květnový týden v Náchodě.....	28
6. Bojové jednotky a jejich cesta do Náchoda.....	33
6.1. Divize zbraní SS	33
6.2. 291. Gatčinská střelecká divize.....	35
7. Válka v prvním dni míru.....	37
8. Devátý květen v okolních městech	43
8.1. Nové Město nad Metují	43
8.2. Česká Skalice	45
8.3. Jaroměř.....	49
9. Osobnosti náchodských událostí.....	51
9.1. Josef Půlpán	51
9.2. Vasil Kazmirovič Zajončkovskij	54
9.3. Franz Ceeh	57
10. Závěr	59
11. Seznam pramenů a literatury	62
12. Přílohy.....	65

Úvod

Bakalářská práce je věnována událostem, které proběhly v prvním květnovém týdnu roku 1945 v oblasti Náchoda a jeho blízkého okolí. Cílem práce je osvětlit důvody, jež vedly k jednomu z posledních bojů druhé světové války na území Protektorátu Čechy a Morava. Z tohoto hlediska bude pozornost věnována ozbrojeným složkám nacistického Německa coby hlavnímu strůjci celého konfliktu.

Výběr daného tématu práce se odvíjí nejen od mého vztahu k Náchodu a druhé světové válce obecně, ale také k bližšímu poznání, jak se v mém rodném městě v daném období žilo, a hlavně pak přínos místních občanů k porážce nacismu a ukončení války na našem území. Dalším důvodem výběru je i studium dějepisu na Univerzitě Hradec Králové.

Při psaní své práce jsem vycházel z poznatků bývalého ředitele náchodského muzea PhDr. Václava Sádla, který se běloveskými událostmi věnuje ve svých knihách. Dalším autorem zabývajícím se touto problematikou je Antonín Samek. Díky kronikám měst na Náchodsku jsem mohl více objasnit život v tomto regionu v průběhu a na konci války. Důležité a dodnes ne zcela zveřejněné poznatky vycházejí z pramenů ve fondu Karel Bartoš z náchodského archivu.

V první kapitole se ve zkratce věnuji zvratu na východní frontě, jenž nastal bezprostředně po bitvě o Stalingrad a pokračoval německými porážkami u Kurského oblouku a Charkova v roce 1943. Tyto bitvy změnily poměr sil na východní frontě a znamenaly počátek konce hitlerovského Německa, který vyvrcholil v květnu o dva roky později.

V následující, druhé kapitole, jsou uvedeny snahy a požadavky Němců při řešení kapitulace.

Třetí kapitola se stručně věnuje pražskému květnovému povstání roku 1945, které bylo impulsem k dalším povstáním v celém Protektorátu Čechy a Morava a přispělo k urychlení osvobození našeho státu.

Ve čtvrté kapitole se přesouváme do oblasti Náchoda a jeho okolí. V první řadě se věnuji místním odbojovým skupinám a jejich hlavním představitelům, kteří v průběhu války vykonávali ilegální činnost a měli velký podíl na osvobození města a okolí.

Pátá kapitola pojednává o prvním květnovém týdnu v Náchodě. Kapitola je zaměřena na představitele politiky a veřejného pořádku ve městě a jejich vyjednávání o převzetí správy města.

V šesté kapitole je krátká vsuvka o oddílu SS, respektive o jednotce Rudé armády, které sehrály hlavní úlohu u běloveské celnice. V obou případech jsou uvedeny informace o vzniku, bojových akcích a je zmapována cesta obou vojenských jednotek, jež se střetly dne 9. května u běloveské celnice v Náchodě.

Sedmá kapitola je věnována 9. květnu a událostem, jež se v tento den v Náchodě udály. Kapitola se zaměřuje na příjezd nejprve oddílu SS a jeho chování ve městě a později na příjezd prvních příslušníků Rudé armády. Hlavním bodem této kapitoly je však boj u běloveské celnice a následná krutá odplata v pivovaře.

Kapitola osm pojednává o situaci v Novém Městě nad Metují, České Skalici a Jaroměři. Nové Město nad Metují bylo z důvodu zvolené trasy ušetřeno bojů, ovšem i zde byla situace vážná. Česká Skalice, ležící v hlavním směru na Prahu, se stala stejně jako Náchod místem posledních bojů druhé světové války. Ovšem nepřitelem ustupujících Němců nebyli Rudoarmějci, ale stateční českoskaličtí občané.

Poslední kapitola je věnována třem vybraným osobnostem z každé ze zainteresovaných stran. Za Čechy je zde uveden štábní kapitán Josef Půlpán, který byl společně s dalšími devatenácti sovětskými vojáky chladnokrevně zastřelen v budově celnice. Sovětskou stranu zastupuje generál Vasilij Kazimirovič Zajonkčovskij, velitel sovětského vojska. Původně měl být třetí osobností poručík SS Bruno Wessely. Po odborné radě od PhDr. Václava Sádla jsem se však zaměřil na život náchodského kolaboranta Franze Ceeha.

Při zpracování práce jsem se inspiroval prací již zmíněného PhDr. Václava Sádla, který je považován za významného regionálního historika a odborníka na toto téma. Snahou je navázat na jeho myšlenky a více rozvést příčiny a důvody celé události a pokusit se srovnáním průběhu květnových událostí odpovědět na otázku, proč povstání probíhalo a jak probíhalo v jednotlivých místech regionu.

1. Situace na východní frontě

Stalingrad. Město, které bylo pojmenováno po samotném vůdci sovětského svazu. Město, jenž se Hitler po neúspěšné bitvě o Moskvu v roce 1941 rozhodl dobýt. Tím by si znovu otevřel novou jižní cestu na hlavní město. Hitler také vnímal dobytí Stalingradu jako prostředek k pokoření Stalina¹ a toho chtěl dosáhnout za každou cenu.² Podle plánů měly boje trvat maximálně dva měsíce. Nakonec to bylo měsíců pět. Ze Stalingradu, z jednoho z nejkrásnějších měst v Povolží, se během těchto měsíců stal „Verdun na Volze“ nebo „rudý Verdun“.³

Operace „Fall Blau“, jejíž hlavní cíl tkvěl v obsazení ropných polí na Kavkaze, vyřazení důležitých zbrojních a průmyslových center z výroby a odříznutí sovětských jednotek severně od Volhy, jež byla jednou z jejich hlavních zásobovacích tras, přinesl zkázu celé jedné velké armádě a obrovské ztráty na životech na obou stranách.⁴

Záměr Hitlera byl jasný. Dobyetí průmyslového jihu Sovětského svazu a jeho ropného bohatství mělo Třetí říši umožnit další plány pro úspěšný boj s britským námořnictvem.⁵ Dne 28. června 1942 dostala skupina armád „Jih“ rozkaz k útoku. Postup německých jednotek se zprvu podobal tomu z roku 1941 při operaci Barbarossa, ale ne všude se podařilo zlomit ruský odpor. Dne 23. července vydal Hitler rozkaz číslo 45, který podle plánu rozdělil vojenské uskupení na dvě části. Na skupinu A, která pokračovala jižně na Kavkaz, a skupinu B pokračující východně k Donu. Problémy se zásobováním takto roztažené fronty, ať už materiálně či personálně a podcenění protivníkových sil, byly jedny z předzvěstí neúspěchu celé operace. Generál Paulus si byl vědom nedostatečného krytí svých křídel, kde hlavní sílu tvořily špatně vyzbrojené italské a rumunské jednotky, ale z důvodu loajality k Hitlerovi, který sám sebe 19. prosince 1941 jmenoval vrchním velitelem pozemních vojsk⁶, bezmezně věřil, že je plán vypracován správně.⁷

Ústup sovětských vojsk nenechal Stalina chladným. Dne 28. července vydal jeden ze zásadních rozkazů celé války, rozkaz číslo 227.⁸ Ten sovětským vojákům

¹ Guido KNOPP, *Stalingrad: Peklo na Volze*, Mníchov 2003, s. 15.

² Emil VACHEK, *Německá válka*, Praha 1947, s. 269.

³ *Tamtéž*, s. 267.

⁴ *Tamtéž*, s. 270

⁵ Torsten DIEDRICH, *Paulus: trauma od Stalingradu*, Praha 2014, s. 218.

⁶ *Tamtéž*, s. 203.

⁷ *Tamtéž*, s. 230.

⁸ *Tamtéž*, s. 242.

zakazoval ústup pod hrozbou zastřelením. Stručně a jasně se v něm psalo „Ani krok zpět!“.⁹

Dne 21. srpna dal Paulus povel k zahájení útoku na Stalingrad.¹⁰ Ve městě, jenž bylo z 80 % zničeno týdenním bombardováním¹¹, se rozhořel boj o každý metr.¹² Z dobývání města se stala krysí válka, na kterou němečtí vojáci nebyli zvyklí.¹³ Sovětské velení se snažilo přijít s řešením, jak obráncům Stalingradu pomoci v jejich těžkých bojích s nepřítelem. Dne 19. listopadu zaútočila vojska generála Vatutina a generálporučíka Rokosovského na křídla 6. armády. Útok byl veden na místa, která Paulus pokládal správně za nejslabší. Obě sovětské armády se spojily a obklíčily Paulusovu armádu. Definitivní zkázu Paulusovy 6. armády přinesl Hitlerův rozkaz z 21. listopadu, ve kterém nařídil setrvání armády ve Stalingradu.¹⁴ Nedostatečné zásobování, kruté klima ruské zimy, a hlavně bezmezná Paulusova víra v Hitlerovu neomylnost, zpečetily porážku německých vojsk u Stalingradu.¹⁵ Paulusovou kapitulací, 31. ledna 1943, však utrpení německých vojáků neskončilo.¹⁶ Z původních 350 000 mužů, jenž se vydali dobýt Stalingrad, bylo zhruba 100 000 vzato do zajetí.¹⁷ Svou rodnou zemi uvidělo znovu pouze 6 000 přeživších.¹⁸

Porážka německých jednotek u Stalingradu změnila průběh na východní frontě a započala konečnou porážku Třetí říše. Sovětské velení využilo nastalé situace a vyhotovilo plán protiofenzívy s cílem vytlačit německou armádu nejen ze Sovětského svazu, ale pokračovat v boji až do konečné porážky nacismu. Tuto ruskou protiofenzívu zastavil až polní maršál Erich von Manstein v Charkově.¹⁹

Hitler se však stále nevzdával myšlenky porazit Sovětský svaz. I přes značný nepoměr sil, se rozhodl k odvážnému plánu „Citadela“, jehož cílem bylo obsazení města Kursk a jeho blízkého okolí. Bitva o kurský výběžek je považována za největší tankovou bitvu všech dob. Podle plánu měla skupina armád „Střed“ vedená generálem Modelem zaútočit ze severu na „Centrální front“ generála Rokosovského a skupina armád „Jih“ pod vedením von Mansteina na „Voroněžský front“, jehož velitelem byl

⁹ Guido KNOPP, *Stalingrad: Peklo na Volze*, Minchov 2003, s. 99.

¹⁰ Torsten DIEDRICH, *Paulus: trauma od Stalingradu*, Praha 2014, s. 237.

¹¹ Guido KNOPP, *Stalingrad: Peklo na Volze*, Minchov 2003, s. 131.

¹² Emil VACHEK, *Německá válka*, Praha 1947, s. 278.

¹³ *Tamtéž*, s. 280.

¹⁴ Torsten DIEDRICH, *Paulus: trauma od Stalingradu*, Praha 2014, s. 256.

¹⁵ *Tamtéž*, s. 272 - 275.

¹⁶ Guido KNOPP, *Stalingrad: Peklo na Volze*, Minchov 2003, s. 330.

¹⁷ *Tamtéž*, s. 340.

¹⁸ *Tamtéž*, s. 344.

¹⁹ James LUCAS, *Poslední rok německé armády*, Plzeň 1995, s. 125.

generál Vatutin. Rusové však ještě měli zálohy ve formě „Stepního frontu“ generála Koněva, „Západního“ a „Brijanského frontu.“ Díky kvalitní obranné linii se Němcům pokus o průlom nepodařil a v následné protiofenzivě utrpěli rozhodující porážku.²⁰

V létě roku 1944 zahájili Rusové v Bělorusku „Operaci Bagration“, jíž doprovázely i další ofenzivy v Pobaltí a na Ukrajině. Operace přinesla Rudé armádě ohromný úspěch. Její vojska vstoupila do Polska, Maďarska a na Balkán a neustále před sebou tlačila ustupující Němce.²¹ Viselsko – oderskou operací stanuli vojáci Rudé armády na území Německa²² a schylovalo se k poslednímu velkému útoku, a to na Berlín. Ten padl 2. května 1945.²³

²⁰ M. K. BARBIER, *Kursk: největší tanková bitva světových dějin*, Praha 2004.

²¹ James LUCAS, *Poslední rok německé armády*, Plzeň 1995, s. 126–127.

²² Ivan Stěpanovič KONĚV, *Čtyřicátý pátý*, Praha 1985, s. 13–64.

²³ *Tamtéž*, s. 232.

2. Německá kapitulace

I přes zcela neodvratně blížící se konec války Adolf Hitler stále nepřestával doufat ve svoji armádu i ve změnu mezinárodní situace. Tu spatřoval ve vznikajících rozporech mezi spojeneckými mocnostmi. Doufal, že rozpory nabydou takového stupně, že mu západní spojenci odsouhlasí boj na východní frontě proti Rudé armádě. Hitler ve zbývajících částech Třetí říše, Rakousku a Německu dal rozkaz k vytvoření obraných linií právě proti postupu sovětských vojsk. Důraz byl kladen na vytvoření tzv. „alpské pevnosti“ a pevnosti Berlín. Třetí a spojovací pevností se měl stát Protektorát Čechy a Morava. Ten měl představovat klín, který by rozdělával obě křídla postupujících Rusů. V dubnu a květnu 1945 se stal Protektorát posledním intaktním územím pod vládou Třetí Říše, nehledě na fakt, že kryl 29 % potřeby průmyslové výroby nacistického Německa.²⁴

Ještě před tím, než Hitler spáchal ve svém bunkru 30. dubna sebevraždu, ustanovil svým nástupcem velkoadmirála Karla Dönitze.²⁵ Velením nad pozemními silami jmenoval Hitler svého velmi oblíbeného a nejúspěšnějšího maršála Schörnera. Nový říšský vůdce Dönitz ihned začal jednat o separátním míru se západními spojenci. Ti ovšem veškeré nabídky odmítli, a tak Dönitz přikročil ke kapitulacím jednotlivých skupin. Tím, že nevyhlásil všeobecnou kapitulaci, ale jen částečnou, umožnil veškerým skupinám na východě, aby pokračovaly ve směru na západ a nepadly tak do sovětského zajetí.²⁶ Zcela zřetelně byla nacistickým vojákům na území Protektorátu oznámena skutečnost v den Hitlerovy sebevraždy: *„Navzdory hrdinskému a v historii jedinečnému boji našeho národa přivedla nás nepřátelská převaha do takové situace, že jsme se museli pokusit dospět k nějakému řešení se západními mocnostmi, které nás přinutily k bratrovražednému boji s nimi, abychom nebyli vydáni na pospas úhlavnímu nepříteli německého národa – bolševismu.“*²⁷ Dönitz toto prohlášení ještě upřesnil 5. května: *„Skládáme-li zbraně v severovýchodním Německu, Dánsku a Holandsku, vycházíme*

²⁴ Jiří FRAJDL, *Květnové povstání ve východních Čechách 1945*, s. 128.

²⁵ Velkoadmirál Karl Dönitz. Od počátku roku 1936 do ledna 1943 velitel ponorkového loďstva, poté jmenován nejvyšším velitelem německého námořnictva. 29. 4. 1945 určen jako nástupce Adolfa Hitlera. Po válce byl v norimberském procesu odsouzen k deseti létům ve vězení. Robin Cross, *Pád orlice*, Plzeň 1998, s. 321.

²⁶ Jiří FRAJDL, *Květnové povstání ve východních Čechách 1945*, s. 129.

²⁷ Walter LÜDDE – NEURATH, *Regierung Dönitz, die letzte Tage des dritten Reiches*, Göttingen 1951, str. 68 a příloha č. 12.

*z toho, že bojovat proti západním mocnostem nemá smysl. Avšak na východě boj pokračuje.*²⁸

Při uzavírání příměří na jižní frontě však Dönitz narazil. Velitel spojeneckých vojsk v Evropě, generál Dwight D. Eisenhower²⁹, podmínil klid zbraní pouze za podepsání všeobecné kapitulace. Dönitz chtěl ukončit válku co nejdříve, ale také chtěl zachránit co nejvíce Němců ustupujících před Rudou armádou a následným zajetím. Byl si vědom toho, že i přes rozkaz by se německé jednotky i při nejmenší možnosti, jak se dostat na západ, Rusům nevzdaly, tudíž podepsání všeobecné kapitulace by bylo nevýznamné. Eisenhower však veškeré argumenty zamítl a požadoval podepsání bezpodmínečné kapitulace, nebo budou spojenci pokračovat ve vojenských operacích. Dönitz nemohl tomuto nátlaku čelit, a tak ráno 7. května v 01:30 odeslal zprávu Alfredu Jodlovi³⁰, který s Eisenhowerem jednal, o bezpodmínečné kapitulaci všech armádních skupin. Kapitulaci Jodl podepsal o hodinu později. V platnost vyšla o půlnoci 8. května.³¹ Ještě před podpisem Jodl znovu prohlásil, že *„Žádná moc na světě nedonutí Löhra, Radnulice a Schörnera, aby vydali rozkaz složit zbraně, pokud je ještě nějaká možnost uniknout do prostoru obsazeného Američany. Se zoufalou odvahou se vrhnou na všechno, co jim bude stát v cestě...“*³²

Jeho slova se opravdu potvrdila. Ostatně sám Schörner prohlašoval na schůzi u Dönitze 4. května, že jeho armádní skupina „Střed“ je stále schopna bojovat, ovšem maximálně po dobu dvou týdnů. Ale mělo-li dojít k záchraně co největšího počtu Němců před sovětským zajetím, bylo nutné pokračovat v bojích s Rudou armádou. Aby v této myšlence utvrdil i ostatní důstojníky a vojáky, vydal několik rozkazů k vedení boje do posledního dechu.³³ Jeden ze Schörnerových rozkazů ostatně jasně hovořil v tomto duchu: *„Musíme být jednotní a navzdory několika zrádcům a zbabělcům*

²⁸ Walter LÜDDE – NEURATH, *Regierung Dönitz, die letzte Tage des dritten Reiches*, Göttingen 1951, str. 68 a příloha č. 12.

²⁹ Generál Dwight D. Eisenhower. Od února do června 1942 náčelník operačního oddělení na americkém ministerstvu války. Do listopadu 1942 velící generál am. ozbrojených sil v Evropě. Od ledna 1943 nejvyšší velitel spojeneckých sil ve Středomoří. V prosinci jmenován nejvyšším velitelem spojeneckých sil v Evropě. Po konci války až do roku 1948 náčelník generálního štábu am. armády. V roce 1953 úspěšně kandidoval na amerického prezidenta a funkci vykonával do roku 1961. Robin Cross, *Pád orlice*, Plzeň 1998, s. 321.

³⁰ Generálplukovník Alfred Jodl. Od roku 1939 až do roku 1945 náčelník štábu nejvyššího velení německé armády. Díky postavení měl velice blízko k Adolfu Hitlerovi. Norimberským tribunálem byl odsouzen za válečné zločiny a 16. října oběšen. Robin Cross, *Pád orlice*, Plzeň 1998, s. 323.

³¹ Peter PADFIELD, *Dönitz, Poslední vůdce*, Plzeň 1994, s. 320.

³² Podíl Sovětského svazu a jeho Rudé armády při osvobození Československa z okupace fašistickým Německem za druhé světové války, svazek I., Praha 1970, s. 33.

³³ Jiří FRAJDL, *Květnové povstání ve východních Čechách 1945*, s. 131.

*nasadit poslední síly v posledních hodinách války k splnění našeho úkolu. Jen železná soudržnost, neotřesitelná vůle k odporu a stále sevřená fronta nás povede přímo, a zvláště zde na území protektorátu, do vlasti.*³⁴ Navzdory jasnému konci bylo v Schörnerově skupině armád „Střed“ několik jednotek odhodlaných tento rozkaz splnit a bojovat. Jiné již 5. května rezignovaly a skládaly zbraně. Týkalo se to hlavně jednotek tvořených z německých spojenců, z Maďarů a Jihoslovanů. Naprostý opak tvořily zfanatizované oddíly SS. Jejich bojová morálka byla stále na vysoké úrovni a byly odhodlány k jakémukoliv činu vedoucímu k záchraně před Rudou armádou.³⁵

Když došli do Schörnerova štábu zprávy o všeobecné kapitulaci, jeho členové je ignorovali. Stále bylo hlavním úmyslem vzdát se západním mocnostem. Schörner nastalou situaci hodnotil v provolání ke svým jednotkám těmito slovy: *„Podle zpráv nepřátelských rozhlasových stanic se zdá, jakoby říšská vláda bezpodmínečně kapitulovala před Sovětským svazem. To však v žádném případě neodpovídá skutečnosti. Je jasné, že tu jde o nepřátelskou propagandu, která se snaží zlomit ducha odporu našich vojsk. Říšská vláda zastavila válku toliko proti západním mocnostem.*³⁶ Odpor proti bolševismu, strach před sovětským zajištěním na Sibíři, vina za válečné zločiny a způsob vedení války na sovětské půdě a obava z případné odplaty ze strany Rudoarmějců. To byly důvody, proč vrchní velení armády odmítalo podepsat všeobecnou kapitulaci a chtělo vést boj proti Rudé armádě, dokud nebudou poslední německé vojenské jednotky v bezpečí, které v tomto případě znamenalo vzdát se západním spojencům.³⁷ Toto jsou hlavní aspekty, jež velikou měrou přispěly k událostem, které se odehrály v prvním květnovém týdnu na území zanikajícího Protektorátu.

³⁴ Zdeněk ŠAMBERGER, *Zločiny nacistů za okupace a osvobozenecský boj našeho lidu*, Praha 1961, s. 146.

³⁵ Jiří FRAJDL, *Květnové povstání ve východních Čechách 1945*, s. 132.

³⁶ G. A. DĚBORIN, *Druhá světová válka*, Praha 1960, s. 332.

³⁷ Peter PADFIELD, *Dönitz, Poslední vůdce*, Plzeň 1994, s. 318.

3. Pražské povstání

V květnu 1945 byla víceméně celá Evropa již osvobozena. Berlín padl a říšský kancléř Adolf Hitler spáchal sebevraždu. I přes to všechno se na našem území rozhořely poslední boje druhé světové války s fanatickými příslušníky zbraní SS. V Protektorátu se na konci války stále nacházela početná německá armáda složená ze zbraní SS a vojáků Wehrmachtu, kteří ustupovali z východní fronty na západ, kde se chtěli vzdát angloamerickým jednotkám, a to za každou cenu. Samotná pražská vojenská posádka čítala na 30 tisíc dobře vyzbrojených německých vojáků.³⁸ Protektorát Čechy a Morava na přelomu dubna a května 1945 je tak nutno vnímat jako de facto poslední intaktní území Třetí říše, které oplývalo dostatečnou průmyslovou základnou – byť ta byla ztenčena náletem 8. letecké armády amerického letectva na Škodovy závody v Plzni 25. 4. 1945³⁹ a definitivním dobytím Moravské Ostravy za participace 1. čs. tankové brigády v SSSR 30. 4. 1945.⁴⁰

S blížícím se koncem okupace, začaly domácí odbojové organizace, které zůstaly doposud neprozrazeny, s přípravami k povstání, jež by ve spolupráci se spojeneckými armádami vedlo ke konečnému osvobození Československa. Jednou z takových skupin byla pražská odbojová skupina „Bartoš“. Své jméno dostala podle jejího nejvýše postaveného člena, plukovníka Karla Bürgera – Bartoše.⁴¹ Na jaře roku 1945 měla tato skupina okolo deseti tisíc členů a také podrobně vypracované plány na převzetí moci. Z ostražitosti před gestapem a krvavého střetnutí s Němci, skupina vyčkávala až bude jistá pomoc jak z východu, tak ze západu.⁴² S tímto plánem se ztotožňovala i Česká národní rada⁴³, ale události na venkově vše změnily. Právě na venkově docházelo v prvních květnových dnech k povstáním, při nichž vznikaly národní výbory, které přebíraly samosprávu ve svých obcích. Zvěsti o těchto protiněmeckých aktivitách se rychle šířily po celém území Protektorátu. Největší ohlas zaznamenaly v Praze.⁴⁴

Od 4. května Pražané spustili otevřený bojkot různého typu a rozsahu proti stálým okupačním zvyklostem. Druhý den, 5. května 1945, byla atmosféra po celém

³⁸ Jindřich MAREK, *Barikáda z kaštanů*, Příbram 2005, s. 371.

³⁹ Karel FOUND – Milan JÍŠA – Ivan ROLLINGER, *500 hodin k vítězství*, Plzeň 2015.

⁴⁰ Milan KOPECKÝ, *1. československá samostatná tanková brigáda v SSSR*, Praha 2001.

⁴¹ Jindřich MAREK, *Barikáda z kaštanů*, Příbram 2005, s. 34.

⁴² *Tamtéž*, s. 38.

⁴³ *Tamtéž*, s. 66.

⁴⁴ Tomáš JAKL, *Bojiště a barikády pražského povstání*, Praha 2014, s. 9.

městě stále vyhocenější.⁴⁵ Vše začalo už v 6 hodin ráno, kdy zahájil své vysílání pražský rozhlas posměšným oznámením „*Je sechs hodín!*“ a po něm v éteru vyhrával zakázané české vlastenecké písně. Morálku Pražanů pozvedaly i zvěsti o blížící se americké armádě.⁴⁶

V plánech pražské odbojové skupiny Bartoš bylo v rámci povstání obsadit důležité správní budovy, včetně budovy rozhlasu.⁴⁷ Právě boj o budovu rozhlasu na Vinohradech, ve kterém se ve 12 hodin a 32 minut střetli čeští policisté s početní a lépe vyzbrojenou přesilou příslušníků zbraní SS, byla pověstná jiskra, která otevřeně rozpoutala pražské povstání.⁴⁸ Do čela povstání se postavil brigádní generál Karel Kutlvašr, ruský legionář, veterán bitvy u Zborova a člen Obrany národa.⁴⁹ Ujal se velení povstalecké organizace Vojenského velitelství Velké Prahy, která vzešla ze skupiny Bartoš a sdružovala ostatní povstalecké skupiny a koordinovala s pomocí policejních důstojníků z jednotlivých úseků veškeré bojové akce na území Prahy.⁵⁰ V odpoledních hodinách se začaly ve městě budovat první barikády, jež měly znemožnit ústup německým jednotkám z Prahy.⁵¹ Na těchto barikádách, kterých přes noc vyrostlo po celém městě na dva tisíce, po dobu povstání společně bojovalo a umíralo přes třicet tisíc Pražanů ze všech vrstev společnosti a různého věku. Celkový počet Pražanů zapojených do povstání čítal 130 000 osob.⁵²

Navzdory blížícímu se konci válečného běsnění bylo německé velení odhodlané povstání potlačit a učinit z Prahy pevnost a místo posledního vzdoru proti ruské armádě. Na 6. května byly připraveny plány německého útoku na město na Vltavě. Proti barikádníkům směřovalo 30 – 40 tisíc příslušníků zbraní SS, za kterými se táhly další německé jednotky ustupující před Rudou armádou.⁵³ Postup vojsk však brzdili odvážní venkované, kteří i přes krvavou odplatu ze strany fanatických esesáků, bránili přístupy do hlavního města.⁵⁴

⁴⁵ Jindřich MAREK, *Barikáda z kaštanů*, Příbram 2005, s. 277.

⁴⁶ *Tamtéž*, s. 47.

⁴⁷ *Tamtéž*, s. 35.

⁴⁸ *Tamtéž*, s. 278.

⁴⁹ *Tamtéž*, s. 354.

⁵⁰ *Tamtéž*, s. 58.

⁵¹ Srov. Tomáš JAKL, *Boje Rudé armády 9. května 1945 v Praze*, Historie a vojenství, 65 (2), 2016, s. 41–59.

⁵² Tomáš JAKL, *Bojiště a barikády pražského povstání*, Praha 2014, s. 10.

⁵³ *Tamtéž*, s. 11.

⁵⁴ Jindřich MAREK, *Barikáda z kaštanů*, Příbram 2005, s. 208.

I přes statečnost a odhodlání nebylo v silách venkovanů a barikádníků vést úspěšné boje s lépe vyzbrojenou německou armádou po celou dobu povstání. Dne 7. května byla situace v Praze kritická. Německé jednotky, jež v ten den započaly hlavní útok, se probíjely směrem k centru města.⁵⁵ Vojenské velitelství Velké Prahy si plně uvědomilo nebezpečí, které povstalcům hrozí, a kontaktovalo americké jednotky v Plzni s žádostí o pomoc. I když byl generál Patton odhodlán pomoci, musel uposlechnout rozkaz generála Omara Bradleyho, zastavit postup a nepřekračovat demarkační linii.⁵⁶ Osvobození Prahy si vytyčila za svůj cíl Rudá armáda, ovšem její bojové jednotky byly stále na území Německa. Důvodem bylo to, že sovětské velení naplánovalo zahájení pražské operace až na 7. května a s příchodem vojáků do Prahy počítalo 13. května.^{57 58} Praze pomohl nejméně pravděpodobný spojenc, který se mohl objevit. Ruská osvobozenická armáda generála Vlasova. Avšak kvůli nepřilíš vlídnému jednání s Českou národní radou, opustily 7. května hlavní síly Vlasovovy armády Prahu a vydaly se vstříc americkému zajetí.⁵⁹

Boje v Praze neustávaly ani 8. května, ba naopak nabývaly na intenzitě. Tvrdě se bojovalo na Smíchově, v Holešovicích a ve středu města na Staroměstském náměstí.⁶⁰ Po celou dobu povstání hrály důležitou roli mosty přes Vltavu. Velení Velké Prahy považovalo obsazení a udržení mostů za důležitou součást bojů za obranu a osvobození města. Důležitosti mostů si byli vědomi i Němci. Vždyť právě přes ně vedla cesta na západ do amerického zajetí.⁶¹

S ohledem na ztráty a na problémovou situaci, kdy ani jedna ze stran nechtěla ustoupit od svého záměru, přišla na řadu diplomacie. Německý velitel Prahy, generál Rudolf Toussaint, usoudil, že boje s Pražany by mohly trvat i řadu dalších dní. Ty si však nemohl dovolit, jelikož první ruské jednotky již překročily hranice v severních Čechách. Je třeba říci, že z důvodu vyčerpanosti, i Pražané rádi přistoupili na jednání o klidu zbraní. Nebylo to však první a jediné jednání mezi povstalcí a německým velením. Jednání probíhala již od 5. května, ale vždy ztroskotala.⁶² V úterý 8. května v 16 hodin po dlouhém vyjednávání byl však konečně podepsán Protokol o provedení formy

⁵⁵ *Tamtéž*, s. 282.

⁵⁶ Jindřich MAREK, *Barikáda z kaštanů*, Příbram 2005, s. 74.

⁵⁷ *Tamtéž*, s. 38.

⁵⁸ Srov. Ivan Stěpanovič KONĚV, *Čtyřicátý pátý*, Praha 1985, s. 233–307.

⁵⁹ Jindřich MAREK, *Barikáda z kaštanů*, Příbram 2005, s. 187.

⁶⁰ *Tamtéž*, s. 285.

⁶¹ *Tamtéž*, s. 179.

⁶² *Tamtéž*, s. 209.

kapitulace německých branných sil. Tímto podpisem měly německé jednotky ukončit boj, propustit zajatce, odevzdat na okrajích Prahy těžké zbraně a organizovaně odejít z Prahy. Pro obě strany byl tento protokol kompromisem. Češi byli prohlášeni vítěznou stranou, ale Němcům se zaručoval odchod do amerického zajetí.⁶³ Poslední jednotkou, která opustila Prahu, byla pražská posádka SS, jež ještě stihla začít ostřelovat první přijíždějící sovětské tanky.⁶⁴

Boje v Praze byly těžké a zanechaly za sebou spoustu škod. Je však nutné říci, že povstání zabránilo Němcům v jejich hlavním úmyslu. Z Prahy se měla stát pevnost, poslední bašta odolávající Rudé armádě. Jakmile by se dosáhlo toho, že se němečtí vojáci vzdají americké armádě, mělo dojít k poslednímu barbarskému činu. Během ústupu používali Němci taktiku „spálené země“ nebo-li plán ARLZ. Auflockerung – Räumung – Lähmung – Zerstörung, v překladu demontáž – vyklizení – znehodnocení – zničení. Od března 1945 začali ženisté ze skupiny SS podminovávat významné budovy na pravém břehu Vltavy. V troskách měly skončit budovy po obou stranách Václavského náměstí, Týnský chrám, Staroměstská radnice, budova Muzea a všechny mosty přes Vltavu. Vše mělo být uskutečněno 10. a 11. května.⁶⁵

⁶³ Jindřich MAREK, *Barikáda z kaštanů*, Příbram 2005, s. 212.

⁶⁴ Tomáš JAKL, *Bojiště a barikády pražského povstání*, Praha 2014, s. 12.

⁶⁵ Jindřich MAREK, *Barikáda z kaštanů*, Příbram 2005, s. 204.

4. Náhodské odbojové skupiny a jejich představitelé

Několik desítek metrů od současného hraničního přechodu Náchod – Kudowa Zdrój stojí budova staré celnice, v jejíž místnostech a přilehlém okolí se ozývaly poslední výstřely druhé světové války. Dnes tuto budovu využívá celní správa, ovšem již jen k hlídání a měření rychlosti projíždějících aut a kamionů. Kromě toho zde mají své byty také dvě rodiny. Ještě před pár lety tato dvoupodlažní budova sloužila celníkům k vykonávání jejich práce ve zdejších kancelářích. Službu zde celníci drželi 24 hodin denně. Pracovali ve stejných místnostech, kde 9. května přišli o život sovětští vojáci, jejichž cílem bylo osvobození města Náchoda. Ti byli chladnokrevně stříleni do týla v odbavovací hale. Dodnes je zatěžko se ubránit úzkostnému pocitu při pohledu na stopy kulek v kachličkovém obložení pod topením u dveří při vstupu ze schodiště do odbavovací haly.

Když jsem navštívil i sklepení, kde se schovávali rudoarmějci s náhodskými občany, zkusil jsem se vžít do jejich situace. Stejně jako oni jsem vystoupal po schodech zpět do odbavovací haly a představil si, že za dveřmi stojí německý důstojník SS s nabitou zbraní. Když jsem se ptal pana Zahradníčka, člena celní správy, na to, jestli měli někteří jeho kolegové problém pracovat v místnostech, kde došlo k tak násilnému činu, odpověděl, že nikdo s tím problémem neměl. Ale že se našel i jeden kolega, jenž prý měl stejný pocit úzkosti jako já, a tak raději požádal o přeložení.

Před budovou stojí socha sovětského vojáka jako připomínka právě těchto událostí, které se staly 9. května v Náchodě. Dnes je zatěžko kvantifikovat, kolik z místních obyvatel a jakých věkových skupin – patrně těch starších – má stále v povědomí dramatické události jara 1945.

Stejně jako na celém území Protektorátu, tak i v Náchodě a jeho okolí se objevovali jedinci nebo přímo skupiny, které se nesmířily se ztrátou území ve prospěch nacistického Německa. Největší vlna odporu se zvedla v březnu 1939, kdy byl vytvořen Protektorát Čechy a Morava a kdy do země přišli první němečtí vojáci. V Náchodě a blízkém okolí se v té době utvořilo přes deset odbojových skupin, jež spolu nespolupracovaly, jelikož o sobě ani nevěděly. Jejich činnosti byly různé. Například tiskly a šířily ilegální *Rudé právo*. Šíření letáků s protiněmeckým obsahem provozovala

skupina Smola – Havel – Hejný.⁶⁶ Informace o situaci v Náchodě podávali jedinci, kteří byli ve spojení s legionářem a majorem čsl. armády Josefem Matohlínou, členem odbojové organizace Obrana národa.⁶⁷ Sabotáže, rozvratnickou činnost a šíření ilegálních tiskovin měli na svědomí členové skupiny nadporučíka Sládka, přezdívanou Valdštejnova. Vedoucí této skupiny byl Walter Tesař. Po prozrazení této skupiny byli všichni její členové zatčeni gestapem a pouze někteří se dožili konce války.⁶⁸ Zpravodajskou činnost prováděla také skupina generála Svatoše.⁶⁹ Mezi další skupiny působící na Náchodsku lze jmenovat skupinu Bohumila Říčaře a Petra Sedláka, skupina docenta Franty z Hradce Králové a Adrianova skupina. Mnoho odbojářů z těchto skupin bylo za svou činnost zatčeno již během prvních dvou let války. Zejména hradecká ON byla těžce postižena zatýkáním Gestapa, které propuklo 6. 2. 1940 a které dopadlo na 119 příslušníků této odbojové organizace.⁷⁰ Někteří byli po několikaměsíčním věznění propuštěni, jiní skončili na popravišti a v koncentračních táborech.⁷¹ Výše zmíněné odbojové skupiny byly převážně tvořeny civilním obyvatelstvem, jejichž úkoly měly spíše zpravodajský charakter.

Politickou a správní činnost v Náchodě měl svěřenu JUDr. Jan Chudoba a Josef Kotrlý. JUDr. Chudoba přišel do Náchoda 2. prosince 1938. V ten den přebíral po svém předchůdci úřad ředitele policie.⁷² Svou aktivní odbojovou činnost započal na přelomu let 1939 a 1940. V té době se spojil s odborovým radou na prezidiu Ministerstva vnitra JUDr. Karlem Matějkou a začal s ním spolupracovat v ilegálním odbojovém hnutí. Jeho náplní bylo předávání zpráv o situaci ve východních Čechách.⁷³ Tyto zprávy byly předávány do zahraničí exilové vládě.⁷⁴ Již v roce 1941 dostal výzvu k zahájení vojenských a politických příprav pro případné povstání.⁷⁵ Ve svém životopise uvedl, že se měl obklopit jedinci, kterým může důvěřovat. Ti ovšem nesměli vědět, na koho je

⁶⁶ Státní okresní archiv v Náchodě (SOkA Náchod), Fond (f.) Městský národní výbor Náchod (MěNV), Náchod, inventární číslo (inv. č.) 1136, karton (kart.) 249, *Pamětní kniha města Náchod VI. 1945–1947*, s. 148.

⁶⁷ *Tamtéž*, s. 151.

⁶⁸ *Tamtéž*, s. 160.

⁶⁹ *Tamtéž*, s. 163.

⁷⁰ Jan BRUNCLÍK – Růžena HLUŠIČKOVÁ (ed.), *Lidé z Obrany národa a spolupracovníci časopisu V boj ve východních Čechách 1939–1940*, in: *Sborník prací východočeských archivů*, Zámrsk 2006.

⁷¹ *Tamtéž*, s. 155–160.

⁷² *Náchodské listy*, 2. 12. 1938, r. XLIII.–27, č. 46, s. 2.

⁷³ Archiv Ministerstva vnitra ČR (AMV), S–250–2, *zpráva o činnosti během okupace*, s. 39.

⁷⁴ *Tamtéž*, s. 38.

⁷⁵ *Tamtéž*, s. 39.

napojen. Takto utajené to držel až do konce války.⁷⁶ JUDr. Chudoba dbal výzvy a navázal styk s bývalými legionáři majorem Janem Odvárkou a podplukovníkem Josefem Šlajsem.⁷⁷ Dále se JUDr. Chudoba seznámil se členem městského zastupitelstva v Náchodě a České národní rady v Praze Josefem Kotrlým.⁷⁸ Oba se shodli na nutnosti podporovat odbojové skupiny na Náchodsku a slučovat je. Dalšími body jednání obou mužů bylo obsazení národních výborů a prověřování jejich členů.⁷⁹ Původně měl mít z politického hlediska v květnových dnech nejvyšší funkci Josef Kotrlý, ale z důvodu účasti na jednání v Praze, předal veškeré vedení akce JUDr. Chudobovi. Společně ještě projednali další postupy po vypuknutí povstání, jako bylo zatýkání kolaborantů, svolání místního národního výboru a vznik Českého červeného kříže.⁸⁰ Právě v prvních deseti květnových dnech dosáhla Chudobova odbojová činnost vrcholu.⁸¹

Ryze vojenská odbojová činnost se v Náchodě zorganizovala kolem pplk. Josefa Šlajse, který tomuto úseku velel. Ten byl zaměstnán jako hospodářský správce u textilního průmyslníka Josefa Bartoně. Na podzim roku 1943 se spojil s vrchním inspektorem městské policie v Náchodě Antonínem Bláhou. Pplk. Šlajs určil nadporučíka Bláhu velitelem úseku v Náchodě a udělil mu instrukce. Npor. Bláha si měl určit dva podvelitele, kteří mu budou podávat informace, které on bude předávat svému nadřízenému. Sdělování informací mělo probíhat pouze ústně.⁸² Své podřízené hledal v řadách náchodských důstojníků v záloze. Nakonec si vybral poručíka v záloze Karla Bartoše a štábního kapitána Jindřicha Šilhánka. Po splnění prvního rozkazu, následoval pokyn k provádění sabotážních akcí v továrnách a vojenského majetku. K vykonávání takovýchto akcí bylo nutné zorganizovat spolehlivé skupiny lidí odhodlaných přispět k porážce nacismu.⁸³

Dalším tématem byla dodávka zbraní. Pplk. Šlajs přislíbil, že zbraně budou dopraveny ze vzduchu na určené místo a poté přerozděleny. Podle plánu měla náchodská jednotka v případě povstání postupovat do Německa a obsadit výšiny Hejšovinu a Bor. Dalším Bláhovým úkolem bylo pozorovat činnosti německé posádky

⁷⁶ AMV, S-250-2, *Životopis*, s. 187.

⁷⁷ AMV, S-250-2, *Zpráva o činnosti během okupace*, s. 40.

⁷⁸ *Tamtéž*, s. 43.

⁷⁹ *Tamtéž*, s. 44.

⁸⁰ *Tamtéž*, s. 45.

⁸¹ Lucie JARKOVSKÁ, *Ve službách ministerstva vnitra – JUDr. Jan Chudoba 1998–1983*, Hradec Králové 2003, s. 75.

⁸² SOKA Náchod, f. MěNV, inv. č. 1136, kart. 249, s. 163.

⁸³ *Tamtéž*, s. 164.

v Náchodě, zjišťovat její početní stav a zbraně a předávat tyto informace pplk. Šlajsovi. Tyto informace získával npor. Bláha pomocí policejního strážmistra Josefa Ptáčka.⁸⁴

V roce 1944 npor. Bláha navázal kontakty s finanční stráží, hasiči a sokolskou jednotou. Kromě toho se mu podařilo navázat spojení i s odbojovou skupinou komunistů. V tom samém roce se spojil s vrchním četnickým strážmistrem Bohuslavem Peterkou, jenž velel četnické stanici na Vysokově. Přidělil mu úsek Vysokov – Václavice – Starkoč, ve kterém byla pod jeho vedením zorganizovaná jednotka vykonávající sabotážní akce.⁸⁵ Mezi jeho další navázané kontakty přibyl i okresní četnický velitel v Náchodě poručík Kryslička. I přes některé jedince, jež bylo nutno včas odstranit, měl ve svém „rajonu“ spolehlivé lidi.⁸⁶

Když v únoru 1945 začaly Náchodem procházet zástupy německých uprchlíků, rozkázal npor. Bláha šířit mezi ustupujícími Němci zprávy o prohrané válce a zbytečném ústupu. To způsobilo zmatky v německých kolonách a lidé se začali vracet zpět, což vedlo k ucpání silnice mezi Hradcem Králové a Kladskem, jež znemožnilo k přesouvání vojenských jednotek na obranu proti postupujícím Sovětům.⁸⁷

Teprve v březnu se poprvé sešli všichni tři náchodští velitelé Bláha, Bartoš, Šilhánek. Šilhánek a Bartoš zjistili, že pracují spolu a dále, že vedoucím celého úseku je pplk. Šlajs, který je v úzkém spojení s dr. Chudobou. Na schůzce si všichni přítomní rozdělili Náchod na úseky, za který bude mít každý zodpovědnost v průběhu povstání. Velitelem středu města byl určen por. Bartoš. Staré Město bylo pod velením por. Forbese, městská část Plhov pod por. Maršíkem. Vojenské velitelství bylo ustanoveno v městském pivovaře. Krycí heslo znělo „Primátor“. Politické záležitosti měl na starosti JUDr. Chudoba. Ten řídil vznik místního a okresního národního výboru. V neposlední řadě se JUDr. Chudoba dohodl s pplk. Šlajsem a jmenoval ho posádkovým velitelem Náchoda. Vše bylo připraveno k otevřenému výstupu proti německé okupaci. Čekalo se jen na vhodný okamžik. Dne 4. května byly vydány přesné instrukce pro zajištění a odzbrojení německé posádky v Náchodě a obsazení důležitých míst.⁸⁸

Por. Karel Bartoš začal spolupracovat s odbojem již v roce 1940, když přišel do styku s jedním členem podzemního hnutí s krycím jménem „Malý“. Ten obstarával

⁸⁴ SOKA Náchod, f. MěNV, inv. č. 1136, kart. 249, s. 164.

⁸⁵ *Tamtéž*, s. 165.

⁸⁶ *Tamtéž*, s. 166.

⁸⁷ *Tamtéž*, s. 166.

⁸⁸ *Tamtéž*, s. 167.

pro členy odboje falešné dokumenty a Bartoš mu podával do roku 1941 různé informace. V téže roce jakožto vedoucí v továrně, sabotoval Bartoš výrobu, za což byl zatčen. Byl propuštěn s varováním, že při sebemenším provinění z odbojové činnosti bude popraven. Pasivní odpor mu vydržel pouze chvíli. Brzy se setkal se svým bratrem Josefem, který se vrátil ze zahraničí se zvláštním úkolem. Odkud a jak se Josef Bartoš dostal na území Protektorátu prameny neuvádějí. I přes snahu zůstat v ilegality, však byl Josef Bartoš v roce 1943 dopaden a popraven. Karel Bartoš poté na pozvání por. Bláhy vstoupil do podzemního hnutí pod vojenským vedením.⁸⁹

Velitelem úseku Václavice – Vysokov – Starkoč byl jmenován vrchní četnický strážmistr Bohuslav Peterka. Již v prvních letech války si všímal rezistentně laděných občanů v této oblasti.⁹⁰ Většinou se jednalo u zaměstnance československých drah. Namátkou lze uvést Františka Formana, Oldřicha Kubce a Bohumila Tomáše. V roce 1944 Peterka s velkou radostí přislíbil por. Bláhovi pomoc v odboji a přebral zodpovědnost za svůj nově přidělený úsek. V něm našel dalších 40 – 50 vlastenců odhodlaných k činu. Již dříve docházelo k diverzním akcím, kdy odbojáři rušili železniční dopravu. Byly to akce malého rázu, ale svůj účel splňovaly. Postupně však docházelo ke stále větším a odhodlanějším operacím, jako třeba 13. 4. 1945, kdy došlo ke srážce dvou lokomotiv ve Starkoči.⁹¹ O několik dní později zase traťmistr Oldřich Kubec s úpravčím tratě Františkem Podolským úspěšně vykolejil vlak mezi Studnicemi a Řešetovou Lhotou. Diverzní akce se netýkaly jen dráhy, ale také silničních komunikací mezi Náchodem a Českou Skalicí. Opět se jednalo o nevelké, ale za to účelné počiny, jako bylo kladení hřebíků na silnici, nebo odstraňování orientačních tabulek, což vedlo ke zpomalení německých transportů. Tyto akce měli na svědomí např. poručíci v záloze Dr. Smola a prof. Hrubecký. Tito dva jmenovaní společně s Bláhou stihli během jednoho večera, 30. 4. 1945, odstranit přes 40 orientačních tabulek. Ty pak zahodili do řeky Metuje ve Starém Městě.⁹²

⁸⁹SOka Náchod, f. Karel Bartoš, inv. č. 6, kart. 1, Zprávy a relace o vojenské odbojové činnosti v úseku města Náchoda a okolí od npor. Ant. Bláhy a vrch. strážm. čet. Boh. Peterky, *Zpráva o odbojové činnosti Karla Bartoše*, s. 1–2.

⁹⁰SOka Náchod, f. MěNV Náchod, inv. č. 1136, kart. 249, s., s. 172.

⁹¹SOka Náchod, f. ONV Náchod II, inv. č. 1084, kart. 9, Osvobození 1945, *Zprávy o národním odboji v obcích Starkoč a Velké Poříčí*, s. 1.

⁹²SOka Náchod, f. Karel Bartoš, inv. č. 5, kart. 1, Přehledy a zprávy o odbojové činnosti a bojové činnosti různých složek ve vojenském úseku JOSEF, *Vojenská odbojová činnost v úseku Václavice – Vysokov – Starkoč: podle podání vrch. strážm. četn. Bohuslava Peterky*, s. 1–2.

Na Kramolně působil Bedřich Černý. Ten se s npor. Bláhou poprvé sešel v roce 1943.⁹³ Černý byl v odboji aktivní již delší dobu. Se svojí skupinou na Kramolně pracoval zcela samostatně již od roku 1939. Jednalo se o seskupení civilistů, které spojil odpor proti nacistické okupaci. Členy skupiny byli řezníci z Náchoda Jaroslav Ciboch, Ladislav Tichý, František Polák, Václav Nýč a šofér Václav Nýč ml. Jejich činnost se omezovala na odposlech zahraničního rozhlasu a šíření zpráv mezi lidmi v hostincích. Později už docházelo i k přepadávání hlídek a konfiskaci zbraní.^{94 95}

Když se Černý setkal s Bláhou, neváhal a připojil se k vojenskému odboji vedenému por. Novákem. Zprvu bylo jejich úkolem rušení vojenských telefonních linek a zamezit hlídkám v jejich opravení, dále poskytovali pomoc a azyl ruským uprchlíkům ze zajateckých táborů v Německu. V polovině roku 1944 mělo dojít k zajištění letecké pozorovací stanice se zbraněmi a vojenskou posádkou. Koncem roku 1944 dostali odbojáři rozkaz k bdělosti a připravenosti pro případné povstání. Po vyhlášení hesla „Primátor“ měli kramolenští odzbrojit tamní leteckou hlídku. To bylo vyhlášeno 4. května a hned druhý den byl rozkaz splněn. Veškeré zbraně byly převezeny do náchodského pivovaru, kde se kramolenská skupina sloučila s dalšími partyzánskými skupinami a pod vedením kpt. Rudolfa Horáka plnili další vojenské akce.⁹⁶

Vedle kramolenské skupiny působila i odbojová skupina na Lhotkách. Členy byli Jaroslav Hofman, Václav Hofman a Karel Vondryška. Zaměřili se na získávání zbraní. Výčet ukořistěných zbraní činil dva samopaly, dvě pistole, šest pušek a větší množství střeliva. Účastnili se akcí společně se skupinou z Kramolny. Jaroslav Hofman u sebe přechovával pět ruských vojáků, kteří utekli ze zajateckého tábora. Jednalo se o poručíka Vasila Petracha, Viktora Lopatyškina, Nikolaje Kostučencekova, Hryhoryje Bohunotoa a Petra Anisimova. Šestý Rus, Nikolaj Mazurov, byl ukrýván v Náchodě. Díky pomoci Jaroslava Hofmana a dalších obyvatel Lhotek se všichni uprchlí zajatci dočkali, stejně jako ostatní občané, příjezdu Rudé armády.⁹⁷

Nejvýše postaveným okresního četnického velitelství v Náchodě byl výkonný poručík Alois Kryslíčka. Do Náchoda přišel 18. 7. 1941 a hned se hlásil u ředitele

⁹³ SOka Náchod, f. Karel Bartoš, inv. č. 6, kart. 1, *Činnost Bedřicha Černého v odboji*, s. 1.

⁹⁴ SOka Náchod, Fond Karel Bartoš, inv. č. 6, karton 1, Přehled partyzánské činnosti skupin Náchod, Kramolna a Lhotky, *Výpověď Bedřicha Černého*, s. 1.

⁹⁵ SOka Náchod, f. MěNV Náchod, inv. č. 1136, kart. 249, s. 178–179.

⁹⁶ SOka Náchod, f. Karel Bartoš, inv. č. 6, kart. 1, *Činnost Bedřicha Černého v odboji*, s. 1.

⁹⁷ SOka Náchod, Fond Karel Bartoš, inv. č. 6, karton 1, Přehled partyzánské činnosti skupin Náchod, Kramolna a Lhotky.

náchodské policie, JUDr. Chudoby. S ním a s velitelem náchodské policie vrchním inspektorem Bláhou v průběhu války probíral připravenost četnictva pro případné povstání, morálku mužstva a hlavně spolehlivost.⁹⁸ Často diskutovaným tématem byla špatná vyzbrojenost příslušníků policie a četnictva. Pokud mělo být povstání úspěšné, bylo nutné obě složky bezpečnosti kvalitně vyzbrojit. V plánu bylo poskytnutí zbraní vzdušnou cestou.⁹⁹ V dubnu Kyslička obcházel veškeré četnické stanice a připravoval své podřízené na konec války. Upozorňoval četníky na partyzány, kteří se usazovali v lesích a připravovali sabotážní akce. Četníci měli rozkazem zakázáno tyto akce partyzánů přerušovat. Gestapo již nemělo síly a prostředky jakkoli tyto sabotéry stíhat a veškeré vyšetřování přenechávalo železničním orgánům nebo četnictvu. V průběhu dalších dní dával přesné instrukce pro blížící se povstání a přebrání bezpečnosti v oblasti.¹⁰⁰

⁹⁸ SOka Náchod, f. Karel Bartoš, inv. č. 5, kart. 1, Přehledy a zprávy o odbojové činnosti a bojové činnosti různých složek ve vojenském úseku JOSEF, *Výpověď okresní velitele četnictva por. v zál. Aloise Kysličky*, s. 1.

⁹⁹ *Tamtéž*, s. 1.

¹⁰⁰ *Tamtéž*, s. 1.

5. První květnový týden v Náchodě

Již po celý duben bylo jasné, že konec války je jen otázkou dnů, či týdnů. Spojenecké armády osvobozovaly jedno město za druhým. Rudá armáda již započala s útokem na Berlín a americké jednotky již na západě překračovaly naše hranice. V tom samém čase Náchodem stále proudily zástupy ustupujících Němců ze Slezska. Jejich ústup započal již v únoru. Podle odhadů prošlo Náchodem na 100 000 tzv. národních hostů.¹⁰¹ Z náchodských kasáren odešla na frontu i stálá vojenská posádka a byla nahrazena nezkušenými zálohami. V továrnách se rozmohla ze strany dělníků stávková politika, že výroba se zcela zastavila. Dělníci tak dávali najevo nespokojenost s okupací i s majiteli podniků, kteří je během války nabízeli úřadu práce. V polovině dubna se z města zcela vytratil kulturní život. Zavřeno bylo divadlo, kino a své zápasy zrušily veškeré sportovní týmy.¹⁰²

Když 1. května přišla z Berlína zpráva o smrti Adolfa Hitlera, který se zastřelil společně s manželkou Evou Braunovou ve svém bunkru, přijali ji občané Náchoda vlašně. Všem bylo jasné, že Třetí říše je už delší dobou v troskách a odchod jejího vůdce to jen potvrdil. Nicméně přesný časový rámeček, kdy bude dosaženo skutečného konce bojových operací, nikdo neznal. V ten den se sešel JUDr. Chudoba s členem národní rady JUDr. Josefem Kotrlým. Tématem jejich porady bylo svolání místního národního výboru a okresního národního výboru. Schůze výborů byla stanovena na sobotu 5. května v 16 hodin, respektive v neděli 6. v 9:30 hodin.¹⁰³

Následujícího dne byla na silnici mezi Bělovsí a Babím nalezena mrtvola německého poddůstojníka. Přestože se tímto případem mělo zabývat německé četnictvo, přenechalo tuto záležitost české policii. Nikdo nebyl obviněn, jelikož se patrně jednalo o vyřizování účtů mezi demoralizovanými německými vojáky. Kromě toho, že Náchodem proudili stále další a další němečtí uprchlíci a vojáci, byl ve městě po další dva dny klid. Ten skončil v den, kdy proti okupaci otevřeně povstala Praha. V náchodské továrně Mettalbauwerk vypukla v 9 hodin ráno stávka dělníků, kteří požadovali svou dosud nevyplacenou mzdu. Do kanceláře staničního drážního

¹⁰¹ Národní hosté byli říšští Němci, kteří osidlovali neobydlené území na východ od Německa. Z blízcím se koncem války toto území opouštěli a vraceli se zpět do Říše.

¹⁰² SOKA Náchod, f. MěNV Náchod, inv. č. 1136, kart. 249, *Pamětní kniha města Náchod VI. 1945–1947*, s. 14.

¹⁰³ *Tamtéž*, s. 15.

úřadu přišla zpráva z Hradce Králové, že se zavádí české úřadování a že německé označení nádraží má být změněno na české.¹⁰⁴

Dopoledne se z náchodského nádraží začala ozývat střelba. Vše začalo zcela nevinně. Když dva studenti vynášeli z hotelu Beránek obrazy Adolfa Hitlera a protektorátního prezidenta Háchy, byli zastaveni dvěma důstojníky Schupo¹⁰⁵ a donuceni obrazy vrátit. Ovšem kolem německých důstojníků se sdružili další lidé. Společně donutili Němce vzdát se a předat jim zbraně. Poté se ozbrojení muži vydali na nádraží, kde odzbrojili další hlídky a vynutili si otevření vagónu se zbraněmi a střelivem, které si začali povstalci rozebírat. Jeden z německých důstojníků zalarmoval další hlídky a došlo k přestřelce. Lidé se rozprchli a ostřelovali nádraží z vyvýšených míst. Po nově otevřené železnici z Chudoby (dnešní Kodowa – Zdrój) přijel na náchodské nádraží obrněný vlak. Velitel vlaku okamžitě nařídil pod výhružkou smrti všem přítomným zaměstnancům dráhy, aby došlo k opětovnému přepsání českých nápisů na německé a obsazení okolí nádraží. Němcům se podařilo zajmout čtyři povstalce, které postavili ke zdi a hrozilo jim zastřelení. Jen díky jednání drážních úředníků byli ušetřeni. Poté vlak opět odjel zpět do Chudoby.¹⁰⁶

Během poledne stále více sílily projevy národního cítění. Ve městě se pomalu objevovaly podomácku vytvořené československé vlajky a lidé strhávali německé nápisy. Velký jásos se rozprostřel po náměstí poté, když byla z radniční věže shozena Hitlerova busta. Na poště úředníci odpojili všechny německé linky, kromě té vojenské. Tu úředníci odposlouchávali a veškeré informace předávali nově vytvořenému národnímu výboru. Tyto informace pomáhaly výboru čelit případné akci německého vojska proti městu a jeho obyvatelstvu.¹⁰⁷

K dalšímu incidentu s německým vojskem došlo krátce po poledni. Při pravidelné objížďce byl postřelen posádkový velitel města. Jeho zástupce, Hauptman Jahns, vydal rozkaz k okamžitému stažení veškerých československých vlajek.¹⁰⁸ Na zjednání pořádku povolal vojáky, kteří vyhrožovali střelbou do oken s vlajkami. Situaci uklidnili až představitelé města vedeni JUDr. Chudobou v rozhovoru

¹⁰⁴ SOkA Náchod, f. MěNV Náchod, inv. č. 1136, kart. 249, *Pamětní kniha města Náchod VI. 1945–1947*, s. 16.

¹⁰⁵ Schutzpolizei byla uniformovaná německá policie v období nacistického Německa.

¹⁰⁶ Zdeněk JÁNSKÝ(ed.), *Poslední válečné události v Náchodě a okolí v roce 1945*, in: *Stopami dějin Náchodska 6, Náchod 2000*, s. 167.

¹⁰⁷ SOkA Náchod, f. MěNV, Náchod, inv. č. 1136, kart. 249, *Pamětní kniha města Náchod VI. 1945–1947*, s. 18.

¹⁰⁸ Zdeněk JÁNSKÝ(ed.), *Poslední válečné události v Náchodě a okolí v roce 1945*, in: *Stopami dějin Náchodska 6, Náchod 2000*, s. 168.

s německým velitelem. K formálnímu jednání mezi Čechy a Němci došlo v 16 hodin v bytě JUDr. Kotrlého, kde se sešel národní výbor. Při poslechu zpráv z Prahy došlo k ujednání s německou posádkou. Občané měli povoleno vyvěsit vlajky, ale nemělo jít o rudé zástavy nebo vlajky sovětské. Kromě německých orientačních tabulí, mohly být ostatní německé nápisy odstraněny. Správu nad městem pomalu přejímal národní výbor.¹⁰⁹

Čas nadešel i pro vojenský odboj vedeným podplukovníkem Šlajsem. V tu samou hodinu, kdy zasedal Národní výbor, se na heslo „Primátor“ sešli všichni jeho příslušníci v městském pivovaru. K nim se přidávali další dobrovolníci z řad občanů. Velitelství odboje navázalo spojení s dalšími padesáti odbojovými buňkami a zřizovalo potřebné služby pro úspěšné vedení odboje. Do pivovaru přicházely zprávy o úspěšných aktivitách odbojových skupin v okolí Náchoda.¹¹⁰ Např. do Starkoče dorazili partyzáni z Červeného Kostelce vedeni poručíkem v záloze Vlčkem a odzbrojili zde vlak patřící Todtově organizaci. Veškeré zbraně si partyzáni odvezli zpět do Červeného Kostelce.¹¹¹ Úspěšnou odzbrojovací akci hlásil i vrchní četnický strážmistr Bohuslav Peterka, když se svými druhy získal zbraně ve Václavicích, kde stál vojenský stavební vlak.¹¹²

V pozdních odpoledních hodinách pronesli na náměstí v Náchodě slavnostní projev pplk. Šlajs a kpt. Josef Mánek a poprvé po šesti letech okupace se po náměstí rozezněla hymna *Kde domov můj a Nad Tatrou sa blýská*.¹¹³

Své první oficiální zasedání započal národní výbor v 19 hodin. Výbor tvořilo 25 členů, mezi nimi byl například JUDr. Kotrlý nebo kpt. Josef Mánek, jenž byl jeho prozatímním předsedou. Zasedání se účastnil i ředitel policie JUDr. Chudoba. Hlavním tématem jednání byla nutnost zachovat klid a pořádek ve městě. Bylo zahájeno jednání s německým velitelem posádky o stažení vojsk zpět do kasáren za slib zachování klidu ze strany náchodského obyvatelstva. Schůze byla ukončena ve 21:30, když do města přijely z Hronova německé posily a všem zúčastněným hrozilo zatčení.¹¹⁴ V noci

¹⁰⁹ SOkA Náchod, f. MěNV, Náchod, inv. č. 1136, kart. 249, *Pamětní kniha města Náchod VI. 1945–1947*, s. 19.

¹¹⁰ SOkA Náchod, f. Karel Bartoš, inv. č. 5, kart. 1., Překlady a zprávy o odbojové činnosti a bojové činnosti různých složek ve vojenském úseku Josef, *Stručný průběh akcí od 5.5. 1945 ve vojenském úseku Josef podle telefonických záznamů*, s. 1.

¹¹¹ SOkA Náchod, f. Karel Bartoš, inv. č. 6, kart. 1, Zprávy a relace o vojenské odbojové činnosti v úseku města a okolí od npor. Antonína Bláhy a vrch. strážm. čet. Bohuslava Peterky, *Vojenská odbojová činnost v úseku Václavice – Vysokov – Starkoč podle podání vrch. strážm. četn. Bohuslava Peterky*, s. 2.

¹¹² *Tamtéž*, s. 3.

¹¹³ SOkA Náchod, f. MěNV, Náchod, inv. č. 1136, kart. 249, *Pamětní kniha města Náchod VI. 1945–1947*, s. 20.

¹¹⁴ *Tamtéž*, s. 21.

na 6. května byl ve městě klid. Obě strany dodržely podmínky dohody. Rušno bylo pouze v pivovare, kam přicházeli další a další zájemci o službu ve vojenském odboji. Na pořádek ve městě dohlížely ustavené hlídky beze zbraní. Dopoledne proběhlo druhé zasedání národního výboru. Na této schůzi se projednávala jeho organizace a přerozdělení jednotlivých oblastí správy města.¹¹⁵ O pár minut později a o několik set metrů dále proběhlo také první zasedání okresního národního výboru.¹¹⁶ V 11:48 bylo město definitivně v českých rukou. Správu města předal národnímu výboru německý komisař Dr. Seidl. Svou funkci společně s úřadem předal také okresní hejtman Mohrenn a velitel německé četnické stanice Oberleutnant Jahns.¹¹⁷ Jednání národního výboru probíhalo i další den. Jeho členové na základě incidentů z Nového Města nad Metují opět jednali s velitelem místní posádky. Výsledky jednání byly stejné jako dva dny předtím. Občanům bylo dovoleno vyvěšovat vlajky a nosit odznaky s vlasteneckou symbolikou. Vojenské velitelství v pivovare pod vedením pplk. Šlajse bylo uznáno, stejně tak i národní výbor. Jedinou změnou byl návrat dr. Seidla do úřadu.¹¹⁸

Obava národního výboru byla oprávněná. Jak již bylo zmíněno výše, v Novém Městě nad Metují došlo k několika incidentům, které vedly k zatčení několika občanů a k vyhlášení stanného práva.¹¹⁹ V Úpici zase příslušníci zbraní SS obsadili četnickou stanici a zajali její posádku. Úpické ulice byly ve dne v noci hlídány SS-many, kteří při jakémkoliv pohybu neváhali střílet. V Červeném Kostelci byla situace ještě horší. Tady dokonce celou četnickou posádku společně se starostou postavili SS-mani ke zdi. Díky pomoci spoluobčanů, kteří se postarali o zraněné německé vojáky na nádraží, byli ušetřeni.¹²⁰ Ale Schörnerův generální štáb nehodlal povstání bezděčně přihlížet. Byl vydán přímý rozkaz k potlačení a znovudobytí města. Rozkaz měl splnit 5. a 6. regiment granátníků¹²¹ K nim se přidala i skupina SS, která při cestě na město před sebou hnala

¹¹⁵ SOKA Náchod, f. MěNV, Náchod, inv. č. 1136, kart. 249, *Pamětní kniha města Náchod VI. 1945–1947*, s. 22.

¹¹⁶ SOKA Náchod, f. ONV Náchod II., inv. č. 1084, kart. 9, *Osvobození 1945, Zápis o první schůzi Okresního Národního výboru*, s. 1.

¹¹⁷ SOKA Náchod, f. MěNV, Náchod, inv. č. 1136, kart. 249, *Pamětní kniha města Náchod VI. 1945–1947*, s. 23.

¹¹⁷ *Tamtéž*, s. 24.

¹¹⁸ *Tamtéž*, s. 25.

¹¹⁹ SOKA Náchod, Fond Archiv města Nové Město nad Metují, inv. č. 1, kart. 10, *Pamětní kniha Nového Města nad Metují IX. 1944–45*, s. 167.

¹²⁰ SOKA Náchod, f. MěNV, Náchod, inv. č. 1136, kart. 249, *Pamětní kniha města Náchod VI. 1945–1947*, s. 26.

¹²¹ SOKA Náchod, f. ONV Náchod II., inv. č. 1084, kart. 9, *Osvobození 1945, Rozkaz k znovudobytí Červeného Kostelce*, s. 1.

veškeré mužské obyvatele nedalekých Batňovic.¹²² SS-mani dorazili i na Vysokov, kde zajali Peterku. Navečer však byl propuštěn.¹²³

Zástup ustupujících Němců nebral konce. Poté, když byla vyhlášena bezpodmínečná kapitulace Německa, byly k celnici v Bělovsi vyslány hlídky z pivovaru, které měly přebírat zbraně od německých vojáků. Odzbrojování probíhalo v klidu. Povstalecké hlídky nikterak na Němce nevyvíjely nátlak. Ti z Němců, kteří chtěli odložit zbraň, tak ji odevzdali. Kdo zbraň odevzdat nechtěl, byla mu ponechána. Povětšinou však němečtí vojáci své zbraně odevzdávali již na hranicích prvním hlídkám.¹²⁴ Jako potvrzením naprosté rezignace, se němečtí vojáci kromě zbraní, zbavovali i svých prýmek a odznaků.¹²⁵ Po smrti svého nadřízeného, který podlehl svým zraněním, se velitelem náhodské vojenské posádky stal Hauptman Bastin. Ten již společně s okresním hejtmanem Mohrhennem a náhodským komisařem Seidelem v předešlých jednáních s představiteli národního výboru přislíbil odchod svých vojáků a předání dozoru nad veřejným pořádkem českým uniformovaným složkám.¹²⁶ O podepsání kapitulčního protokolu náhodské posádky se zmiňuje jak kronikář, tak i další z regionálních historiků Zdeněk Jánský. V kronice města je tato událost mylně uvedena až na 9. května v 8 hodin ráno. Zdeněk Jánský však ve své knize udává datum 8. května, 22 hodin. Jánský vychází z oficiálního protokolu, který byl podepsán právě 8. května večer.¹²⁷

¹²² SOKA Náchod, f. Karel Bartoš, inv. č. 5, kart. 1., Překlady a zprávy o odbojové činnosti a bojové činnosti různých složek ve vojenském úseku Josef, *Stručný průběh akcí od 5.5. 1945 ve vojenském úseku Josef podle telefonických záznamů*, s.7.

¹²³ SOKA Náchod, f. Karel Bartoš, inv. č. 6, kart. 1, Zprávy a relace o vojenské odbojové činnosti v úseku města a okolí od npor. Antonína Bláhy a vrch. strážm. čet. Bohuslava Peterky, *Vojenská odbojová činnost v úseku Václavice – Vysokov – Starkoč podle podání vrch. strážm. četn. Bohuslava Peterky*, s. 4–5.

¹²⁴ SOKA Náchod, f. MěNV, Náchod, inv. č. 1136, kart. 249, *Pamětní kniha města Náchod VI. 1945–1947*, s. 27.

¹²⁵ *Tamtéž*, s. 28.

¹²⁶ Zdeněk JÁNSKÝ(ed.), *Poslední válečné události v Náchodě a okolí v roce 1945*, in: Stopami dějin Náchodska 6, Náchod 2000, s. 171.

¹²⁷ SOKA Náchod, f. Karel Bartoš, inv. č. 2, kart. 1, *Protokol o kapitulaci německé posádky v Náchodě*.

6. Bojové jednotky a jejich cesta do Náchoda

6.1. Divize zbraní SS

Ustupující vojáky Wehrmachtu z oblasti Slezska směřujících do Náchoda kryl oddíl zbraní SS. Tento oddíl náležel do 31. SS dobrovolnické granátnické divize.¹²⁸ Německý název zněl 31. SS – Freiwilligen Grenadier Division. Přesněji se jednalo o 78. pluk doprovázený rotou Hetzerů¹²⁹ z 31. oddílu SS obrněných stíhačů tanků, německy SS-Panzer Jäger Abteilung 31.¹³⁰ Divize vznikla v říjnu 1944 na území Wojvodiny, která byla v průběhu celé války okupována maďarským vojskem.¹³¹ Divize vycházela ze zaniklé 23. horské divize Waffen SS Kama,¹³² tvořenou Němci a bosenskými muslimy. Po rozpuštění této divize přešli vojáci a důstojníci německé národnosti do nově vzniklé 31. divize. K nim se přidali i rekruti z řad bosenských, a hlavně maďarských Němců. V prosinci tvořilo divizi 11 tisíc mužů. Podle svého místa založení pochází i její neoficiální přezdívka, Batschka. Další neoficiální přezdívkou byla Kukuruz division. V překladu Kukuruz division znamená kukuřičná divize a toto označení má reflektovat fakt, že většina vojáků, kteří vstoupili do této divize, byli maďarští pěstitelé kukuřice právě z oblasti Batschka.¹³³

Po ústupových bitvách v Jugoslávii a v Maďarsku, kde kvůli velkým ztrátám skoro zanikla, byla přemístěna do Štýrska k doplnění stavu. Většina nově příchozích byli čeští Němci. V dubnu byla divize opět poslána do bojů proti Rudé armádě ve Slezsku, kde měla bránit přístupy do Slezska a na východní Moravu.¹³⁴

¹²⁸ Dostupné online (<https://www.valka.cz/newdesign/v900/clanek.php?id=11635>), [citováno k 19. 3. 2018].

¹²⁹ Stíhač tanků Hetzer. Samohybné dělo Jagdpanzer 38T, Kfz 138/2 Panzerjäger – Hetzer (Štváč). Spodní část tohoto obrněného vozidla vycházela z konstrukce původního československého tanku LT 38 z továrny ČKD v Praze. Od května 1944 vyráběn BMM (Böhmisch-Mährisch-Maschinenfabrik. Vrchní pancíř byl upraven pro potřeby stíhání. Posádku tvořili 4 muži. Rychlost vozidla byla 40 km/h s dojezdem 180 km na jednu nádrž. Čelní pancíř měl tloušťku 60 mm. Boční pancéřování 10–20 mm. Hlavní zbraň byl neotáčivý kanon Pak 39, ráže 75 mm umístěn v čelní části. Sekundární zbraň byl kulomet MG 34. Celkem vyrobeno 3185 kusů. Miroslav BÍLÝ – Vladimír FRANCEV, *Hetzer*, Praha 2006, s. 2–5.

¹³⁰ Dostupné online (<http://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Gliederungen/GrenadierdivisionenSS/Gliederung.htm>), [citováno k 19. 3. 2018].

¹³¹ Dostupné online (<https://www.valka.cz/newdesign/v900/clanek.php?id=11635.cz>), [citováno k 19. 3. 2018].

¹³² Dostupné online (<http://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Gliederungen/GrenadierdivisionenSS/Gliederung.htm>), [citováno k 19. 3. 2018].

¹³³ Dostupné online (<https://www.valka.cz/newdesign/v900/clanek.php?id=11635.cz>), [citováno k 19. 3. 2018].

¹³⁴ Dostupné online (<https://www.valka.cz/newdesign/v900/clanek.php?id=11635.cz>), [citováno k 19. 3. 2018].

Divize měla za svou dobu působení ve válce dva velitele. Prvním z nich byl SS-Brigadeführer Gustav Lombard. Ten ji velel od jejího založení v říjnu 1944 do dubna 1945. Před tím velel zaniklé divizi Kama, takže jmenovat ho velitelem nově ustavené 31. divize se jevil jako naprosto logický krok. Po něm převzal velení SS-Brigadeführer August-Wilhelm Trabandt, který se 8. května vzdal sovětské armádě.¹³⁵

V bojích s Rudou armádou ve Slezsku dosáhla divize malých úspěchů, ovšem ty již nikterak nemohly ovlivnit blížící se konec války. Navíc se na německé straně rozmohly nepokoje a dezerce, které důstojníci řešili okamžitou popravou zastřelením. I přes to přese všechno se německé velení odhodlalo na začátku května k poslední ofenzivě na východní frontě, a to pomoci obklíčené Vratislavy.¹³⁶ Z té se, stejně jako z Prahy, stala pevnost, jež měla podle Hitlerova utopického plánu vydržet obklíčení a vyčkat na mohutnou německou protiofenzivu. Tento zoufalý pokus pomoci městu neměl dlouhého trvání. Již 6. května Vratislav kapitulovala a celá operace ukončena. Poté se zbytek divize přesunul na území Čech.¹³⁷

¹³⁵ Chris BISHOP, *SS: Hitlerovy zahraniční divize: zahraniční dobrovolníci ve Waffen-SS v letech 1940–1945*, Plzeň 2007, s. 159.

¹³⁶ Hans von AHLFEN, *Bitva o Slezsko 1944–1945*, Praha 2013, s. 133–142.

¹³⁷ *Tamtéž*, s. 150.

6.2. 291. Gatčinská střelecká divize

Úkolem pronásledovat ustupující Němce v oblasti severovýchodních Čech byla pověřena 291. střelecká divize Rudé armády. Vznik 291. střelecké divize, později pojmenované Gatčinská, se datuje od prvního dne napadení Ruska německou armádou, tedy 22. června 1941.¹³⁸ Ustavena byla rozhodnutím Městského výboru Komunistické strany a Městského výkonného výboru Moskvy. Původně nesla označení 11. střelecká divize lidové domobrany. Poprvé byla nasazena v bojích proti Němcům v leningradské oblasti, přesněji ve městě Rybinsk. Zde byla přejmenována na 291. střeleckou divizi.¹³⁹

Prvním těžkým bojem s Němci si příslušníci 291. divize prošli v boji o město Gatčinu, které leží asi 45 km od Leningradu. Boje trvaly od 20. srpna do 13. září a divize odrazila veškeré německé útoky, jež proti Gatčině směřovaly. Po odchodu divize se však Němcům podařilo Gatčinu obsadit.¹⁴⁰

Když se velení divize v listopadu 1942 ujal plukovník Zajončkovskij, bylo novým sektorem operací pobřeží Ladožského jezera. Zde sváděla další tuhé boje nejen s Němci, ale také se španělskými divizemi SS pod vedením generálmajora Emilia Estebana Infantesse.¹⁴¹ Po zbytek roku 1943 všechny akce směřovaly k prolomení blokády Leningradu. Na začátku ledna 1944 byla zahájena velká Leningradsko-novgorodská operace. Výsledkem této operace mělo být osvobození všech měst a vesnic v této oblasti. Jedním z těchto měst byla opět Gatčina. Po těžkých bojích byla 26. ledna znovu pod kontrolou Rusů.¹⁴² Za tento úspěch byla na rozkaz Josifa Visarionoviče Stalina divize pojmenovaná na divizi „Gatčinská“. Toto označení nesla až do konce války.¹⁴³

Po tomto úspěchu divize dále pokračovala v osvobozování dalších měst jižně od Leningradu. Další tvrdý boj se odehrál v Pskově. Ten byl dobyt za cenu velkých ztrát a zničení většiny města dne 24. června 1944. Boj v Pskově připomínal bitvu o Stalingrad. Dobytím tohoto města vznikla v liniích německé obrany mezera, čehož Rudá armáda využila a podnikla další postup, tentokrát v pobaltských státech a v Bělorusku.¹⁴⁴

¹³⁸ Richard ŠVANDA, *Tři osudy, dvě války, jedno město*, Náchod 2016, s. 216.

¹³⁹ Richard ŠVANDA, *Od Leningradu do Náchoda*, s. 9.

¹⁴⁰ Richard ŠVANDA, *Tři osudy, dvě války, jedno město*, Náchod 2016, s. 218.

¹⁴¹ *Tamtéž*, s. 219.

¹⁴² *Tamtéž*, s. 222.

¹⁴³ *Tamtéž*, s. 223.

¹⁴⁴ Richard ŠVANDA, *Tři osudy, dvě války, jedno město*, Náchod 2016, s. 225.

Úspěšné, ale vyčerpávající boje v Pobaltí a v Bělorusku stály 291. divizi mnoho ztrát. Byla tedy stažena do týlu k doplnění stavu a dovyzbrojení. Poté se stala jejím operačním prostorem Ukrajina. Byla začleněna do 1. ukrajinského frontu k 21. armádě generálplukovníka Guseva. V lednu 1945 bylo dalším cílem pro Gatčinskou divizi Slezsko, přesněji polské město Katovice. Za dobytí Katovic byla divize odměněna Řádem Kutuzova 2. stupně.¹⁴⁵

Další postup na západ byl vlivem zničených komunikací a mostů, které za sebou zanechávali němečtí vojáci, zpomalený. I přes to se 21. armádě generálplukovníka Guseva podařilo v únoru 1945 dosáhnout břehů Odry. V příštích týdnech dobyla Rudá armáda Horní Slezsko i s jeho poslední pevností Vratislaví. K hranicím Protektorátu to bylo již jen několik desítek kilometrů.¹⁴⁶

¹⁴⁵ *Tamtéž*, s. 228.

¹⁴⁶ *Tamtéž*, s. 230.

7. Válka v prvním dni míru

Dne 9. května se v Náchodě v pozdních odpoledních hodinách rozpoutal jeden z posledních bojů druhé světové války mezi Rudou armádou a oddílem SS. Žádný z náchodských občanů si určitě nepomyslel, že by válka mohla dorazit do jejich města. Zvláště, když už byla podepsaná kapitulace. Jak je ale uvedeno v kapitole 2, příslušníci zbraní SS a Wehrmachtu neměli v úmyslu se vzdát Sovětům, ale americkým jednotkám na západě země. Z povstalců se tak stala nepříjemná překážka, která německým vojskům komplikovala tuto pro ně životně důležitou snahu. I z toho důvodu – ke slovu přišla zcela jistě frustrace z prohrané války a nacistický fanatismus – se němečtí vojáci uchylovali k masakrům civilního obyvatelstva a brutálním zvěrstvům. Už jim ale nebylo známo, že tento jejich pokus je zcela marný, neboť první sovětské jednotky se již nacházely v Praze, a Němci tak byli obklíčeni ze všech světových stran.¹⁴⁷

9. květen probíhal v Náchodě podobně jako dny předchozí. Od hranic se stále táhl zástup ustupujících vojáků. Jak uvedl pamětník Augustin Ducháč, byla silnice „*prchajícími jednotkami doslova přecpaná*“.¹⁴⁸ V hlášeních, které přicházely z okolních vesnic po celou noc a brzké ráno, se neobjevovaly žádné jiné informace než ty, že je všude klid. Od 7. hodiny ranní však začaly přicházet zprávy o prvních sovětských jednotkách, jež překročily hranice ve východních Čechách.¹⁴⁹ Kromě toho byly hlášeny i oddíly SS, jakožto poslední jednotky uzavírající zástup ustupujících Němců.¹⁵⁰ Náchodští občané se mezi tím po celý den připravovali na uvítání svých osvoboditelů. Na ulicích se vyvěšovaly rudé prapory a obrazy maršála Stalina a prezidenta Beneše.¹⁵¹ Na německé a české celnici, kde vykonával službu i štábní kapitán Josef Půlpán, pokračovalo odzbrojování německých vojáků.¹⁵² Získané zbraně byly převáženy na vojenské velitelství do pivovaru.

Kolem 18. hodiny přijel na hranice zmíněný oddíl SS. Jak uvádí Josef Hruška ve své knize: „*Hned za nimi valí se útočná vazba v počtu 8 pásových tanků, maskovaných chvojím, na kterých sedělo vždy 15–20 mužů v plné výzbroji. Poznali*

¹⁴⁷ Jan ŠIMÁNĚ, *Je tady Gestapo!*, Náchod 1946, s. 161.

¹⁴⁸ Regionální muzeum Náchod (RM Náchod), fond (f.) Josef Mánek, Neoficiální relace z květnových událostí, Ducháč Augustin, c. d., s. 2.

¹⁴⁹ SOKA Náchod, f. Karel Bartoš, inv. č. 5, kart. 1, *Překlady a zprávy o odbojové činnosti a bojové činnosti různých složek ve vojenském úseku Josef*, s. 17.

¹⁵⁰ *Tamtéž*, s. 18.

¹⁵¹ Státní okresní archiv v Náchodě (SOKA Náchod), fond (f.) Městský národní výbor (MěNV), Náchod, inventární číslo (inv. č.) 1136, karton (kart.) 258, *Pamětní kniha města Náchod VI 1945–1947*, s. 29.

¹⁵² Josef HRUŠKA, *Z posledních dnů...9. května 1945*, Náchod 1945, s. 8.

jsme, že jsou ve střehu. Pohled jejich byl zlý, odhodlaní ke všemu, snad jakoby čekali na povel k palbě...Konvoj ocelových obrů projel. Jejich tělesná stráž jako pozůstali šli vzadu. Bylo jich asi stovka“. Někteří vojáci se dokonce i dozbrojovali odloženými zbraněmi pro případný boj.¹⁵³

Z celnice byla ihned odeslána zpráva městu o blížící se skupině SS, jejíž příslušníci jsou opilí a střílí po rudých praporech. Městský rozhlas tuto zprávu okamžitě odvysílal a nabádal občany k vyklizení ulic.¹⁵⁴ O blížícím se oddílu opilých SS–manů varovali, k překvapení všech, i poslední příslušníci ustupujícího Wehrmachtu.¹⁵⁵ O několik minut později přijely stíhače tanků na náhodské náměstí. Dodnes není znám přesný počet těchto vozidel. Josef Hruška, plnící službu u celnice, uvádí osm Hetzerů. Karel Šafař, jenž bydlel na náměstí a viděl přijíždět Hetzery, napočítal šest kusů. Sádlo ve své knize tuto neshodu v počtu samohybných děl vyřešil na základě výpovědí pamětníků a také vzhledem k průběhu celé události. Nejpravděpodobnější je, že do Náchoda přijelo osm až deset Hetzerů.¹⁵⁶ Ozbrojení SS–mani se rozmístili po náměstí a stříleli po rudých praporech a do oken.¹⁵⁷

K udivení všech náhodských občanů ukrytých v budovách kolem náměstí a ulice Kamenice, Hetzery s SS–many na jejich pancířích nastartovaly motory a vydaly se zpět k Bělovsi. Důvodem byl příjezd prvních Rudoarmějců k hranicím. Rozkaz k návratu do Bělovsi vydal nadporučík SS Bruno Wessely, původem český Němec z Brna, jenž byl jednou z ústředních postav běloveské tragédie. Podle výpovědí svědků se v Bělovsi zdržoval od 6. května. Projížděl se na svém koni v okolí celnice a mapoval terén pro případný boj s Rudou armádou. To by vysvětlovalo i dozbrojování SS–manů u celnice. Sádlo dále uvádí, že informaci o příjezdu prvních Sovětů mu sdělila vysílačkou příslušnice SS maskovaná někde poblíž celnice.¹⁵⁸

K německé celnici skutečně přijel předvoj Rudé armády. Jednalo se dělostřelecký oddíl složený ze tří souprav, které přijížděly s krátkým časovým odstupem. Soupravu tvořil americký nákladní vůz Studebaker¹⁵⁹ se dvěma zapřaženými

¹⁵³ Josef HRUŠKA, *Z posledních dnů...9. května 1945*, Náchod 1945, s. 9.

¹⁵⁴ SOKA Náchod, f. MěNV, Náchod, inv. č. 1136, kart. 258, *Pamětní kniha města Náchod VI. 1945–1947*, s. 29.

¹⁵⁵ Antonín SAMEK, *Běloveské události roku 1945 očima svědků*, s. 30.

¹⁵⁶ Václav SÁDLO, *Běloveská tragédie*, Červený Kostelec 2009, s. 22.

¹⁵⁷ SOKA Náchod, f. MěNV, Náchod, inv. č. 1136, kart. 258, *Pamětní kniha města Náchod VI. 1945–1947*, s. 29.

¹⁵⁸ Václav SÁDLO, *Běloveská tragédie*, Červený Kostelec 2009, s. 22–24.

¹⁵⁹ Nákladní automobil Studebaker US6/G630. Dostupné online (<http://forum.valka.cz/topic/view/12731/Studebaker-US-6-G-630-prehled-verzi>) [citováno k 19. 3. 2018].

děly¹⁶⁰ se zakrytými hlavněmi a muničním vozem.¹⁶¹ Po krátké zastávce se první sovětská dělostřelecká souprava rozjela směrem na Náchod i s pár jeho občany vykonávajících službu na hranicích.¹⁶² Na trase mezi českou celnicí a železničním přejezdem se tato první souprava minula s příjíždějícími Hetzery bez jediného výstřelu. Sádlo ve své knize uvádí hypotézu jednoho z účastníků, Augustina Ducháče, jak k takové situaci mohlo dojít: „*Posádky obrněnců mohl zmást vzhled tažného vozidla, které pocházelo z americké válečné pomoci, i to, že na něm početně převažovali čeští civilisté.*“¹⁶³ Nakonec tato souprava zastavila u zájezdního hostince Hejdovka, kde zaujala bojové postavení.¹⁶⁴

V 18:30 padly v blízkosti celnice první výstřely.¹⁶⁵ To překročila hranice druhá dělostřelecká souprava, jež se stala terčem Hetzerů a její poškození donutilo posádku ukryt se v budově celnice společně s několika náhodskými občany.¹⁶⁶ Jen pár sovětských vojáků si ve spěchu vzalo s sebou do krytu i zbraň. S několika náboji, které měli v zásobníku, však neměli proti přesile a daleko lépe vyzbrojeným SS–manům žádnou šanci. Ostatní vojáci se s civilisty uchýlili do sklepení budovy.¹⁶⁷

Po krátkém boji vyzývali Němci ukryté vojáky a civilisty, aby vyšli ven.¹⁶⁸ První vycházeli Sověti. Ti byli v odbavovací hale a na dvorku stříleni do týla.¹⁶⁹ Spolu s nimi byli zastřeleni i náhodští občané štábní kapitán Josef Půlpán a legionář Vilém Plachý.¹⁷⁰¹⁷¹ Když byli všichni Rudoarmějci povražděni, vyzývali příslušníci SS všechny civilisty, aby také vyšli. Byli nuceni stát před celnicí s rukama nahoře a čekat. Osud v jejich rukou měl důstojník SS Bruno Wessely. Jak vzpomíná Jan Pokora: „*Tam na obrněném voze stál poručík SS Wessely z Brna a řval: Postřílet ty české psy! Jak bylo dobře, že jsem s ním po tři dni debatil. Tak jsem na něj zařval také, že za to, že konám svoji služební povinnost, mám být zastřelen. To zabralo, ale dále už neměl co*

¹⁶⁰ Jednalo se o divizní kanony vz. 42 (ZIS–3), ráže 76, 2 mm. Ian HOGG, *Dělostřelectvo dvacátého století*, Praha 2001, s. 148.

¹⁶¹ Václav SÁDLO, *Běloveská tragédie*, Červený Kostelec 2009, s. 24.

¹⁶² RM Náchod, Fond Josef Mánek, Neoficiální relace z květnových událostí, Štěpánek, Jiří, c. d., s. 5.

¹⁶³ Václav SÁDLO, *Běloveská tragédie*, Červený Kostelec 2009, s. 28.

¹⁶⁴ RM Náchod, f. Josef Mánek, neoficiální relace z květnových událostí, Koucký, Rudolf: c. d., s. 1.

¹⁶⁵ SOKA Náchod, f. Karel Bartoš, inv. č. 5, kart. 1, Překlady a zprávy o odbojové činnosti a bojové činnosti různých složek ve vojenském úseku Josef, Stručný průběh akcí od 5. 5. 1945, s. 19.

¹⁶⁶ Václav SÁDLO, *Běloveská tragédie*, Červený Kostelec 2009, s. 30.

¹⁶⁷ *Tamtéž*, s. 30.

¹⁶⁸ Antonín SAMEK, *Běloveské události roku 1945 očima svědků*, Náchod 2002, s. 41–42.

¹⁶⁹ Josef HRUŠKA, *Z posledních bojů...9. května 1945*, Náchod 1945, s. 19.

¹⁷⁰ Vilém Plachý bojoval v československých legiích v Rusku jako desátník 5. roty 7. sibiřského střeleckého pluku. BAŠTECKÁ Lydia–SÁDLO Václav, *Velká encyklopedie osobností Náchoda*, Náchod 2015, s. 246.

¹⁷¹ Václav SÁDLO, *Běloveská tragédie*, Červený Kostelec 2009, s. 36.

podnikat, neboť se spustila kanonáda.“¹⁷² „Mezitím střelba sílila a esesák Wessely se o něčem dohadoval s druhým důstojníkem, který byl menší postavy a asi vyšší šarže, protože spor rázně ukončil mávnutím ruky, ve které držel rukavice, směrem k nám něco řekl. Někdo z nás řekl, že máme jít do celnice“.¹⁷³

Po krátké odmlce se z Bělovse opět ozývala střelba. To zahájila palbu první dělostřelecká souprava u Hejdovky pod velením kapitána Vitalije Olejnikova, který měl k dispozici i náhodské dobrovolníky.¹⁷⁴ Třetí dělostřelecká souprava zahájila palbu z prostoru u německé celnice. V úseku mezi českou celnicí a železničním přejezdem se nacházely tři Hetzery. Z druhého sledu stíhačů tanků Hetzer dojel jeden stroj na křižovatku u Mědílkova kadeřnictví. Ostatní obrněnci se při prvních výstřelech otočili a jeli směrem do Náchoda a na Českou Skalici. Tři z těchto Hetzerů byly zastaveny na vysokovském kopci¹⁷⁵ a další dva dojely až do České Skalice.¹⁷⁶ Počet samohybných děl zničených sovětskou palbou z vyprávění svědků se různí. Sádlo se přiklání k jednomu, a to k onomu na železničním přejezdu. Hetzer stojící u české celnice maskovaný chvojem zůstal bez poškození zcela pojízdný a zbylé dva, u Mědílkova kadeřnictví a u celnice, Němci zničili sami.¹⁷⁷ Tuto skutečnost potvrzuje i pan Ing. Řezníček z Náchoda, jeden ze svědků události.¹⁷⁸

V boji v Bělovsi se poměr sil změnil po příchodu sovětské pěchoty, které pomáhali i náhodští dobrovolníci.¹⁷⁹ S pomocí přispěchala i úderná četa partyzánů z Police nad Metují pod vedením nadporučíka Jaroslava Linharta.¹⁸⁰ Příslušníci zbraní SS se rozptýlili do okolních lesů, kde naráželi na vojenské oddíly z pivovaru. Tyto jednotky se do bojů o celnici nezapojily, ale byly vyslány s úkolem prohledat lesy¹⁸¹ a zajmout, případně zneškodnit SS–many.¹⁸² Dopaden byl i poručík Wessely. Ten se ukrýval v hostinci u Kylarů, nedaleko Hejdovky. Ukryl se ve sklepě, kde byl po hodině zatčen štábním rotmistrem četnictva Karlem Zavadilem.¹⁸³ Zpráva o jeho zatčení: „Byl

¹⁷² RM Náchod, Dokumentace současnosti – 1945, Pokora, Jan: c. d., s. 3.

¹⁷³ RM Náchod, Dokumentace současnosti – 1945, Vlček, Mojmír: c. d., s. 4.

¹⁷⁴ Václav SÁDLO, *Běloveská tragédie*, Červený Kostelec 2009, s. 40.

¹⁷⁵ SOKA Náchod, f. Karel Bartoš, inv. č. 6, kart. 1, Poručík Ervín Forbes, *Zpráva o činnosti 5. roty Staré Město*, s. 1.

¹⁷⁶ Věra VLČKOVÁ, Květen 1945 v České Skalici, Červený Kostelec 2016.

¹⁷⁷ Václav SÁDLO, *Běloveská tragédie*, Červený Kostelec 2009, s. 43.

¹⁷⁸ Rozhovor s Ing. Miloslavem Řezníčkem vedený autorem Danielem Bohuslavem 24. 4. 2017.

¹⁷⁹ Josef HRUŠKA, *Z posledních dnů...9. května 1945*, Náchod 1945, s. 20.

¹⁸⁰ SOKA Náchod, f. MěNV, Náchod, inv. č. 1136, kart. 258, s. 31.

¹⁸¹ Srov. SOKA Náchod, Fond Karel Bartoš, inv. č. 6, Karton 1, Zprávy a relace o vojenské odbojové činnosti v úseku města Náchoda a jeho okolí, *Hlášení por. Aloise Kryslíčky*, s. 7.

¹⁸² Václav SÁDLO, *Běloveská tragédie*, Červený Kostelec 2009, s. 55.

¹⁸³ Václav SÁDLO, *Běloveská tragédie*, Červený Kostelec 2009, s. 58.

upozorněn, že v blízkém hostinci U Kylarů bude několik uprchlíků civilních a esesmanů. Prohledával místnosti a v jedné komoře zastihl skupinu civilních uprchlíků s dětmi a v koutě ve tmě za nimi dva esesmani, z nichž jeden silně krvácel a druhý začal mluvit česky. Byl to por. SS Wessely z Brna, kterému odebral pistoli a pod silnou eskortou nechal jej odvést do pivovaru“.¹⁸⁴ Celkem bylo v lesích toho večera zadrženo 67 příslušníků SS. Ti byli v průběhu noci přivázeni do pivovaru. Jiné ukryté Němce, jež hledali skrýš v domech v Bělovsi, odvedli sovětští vojáci.¹⁸⁵

Po půlnoci se pplk. Šlajs a jeho pobočník ppor. Gruber setkal s pplk. Kolorenkem a společně se odebrali na policejní ředitelství k JUDr. Chudobovi. Po srdečném uvítání, odjel ještě tu noc JUDr. Chudoba s pplk. Kolorenkem do Slaného, kde měl svůj štáb generál Vasilij Kazimirovič Zajončkovskij. Ten přislíbil svou účast na slavnostním uvítání v Náchodě příští den.¹⁸⁶

V žádném z fondů, jak už Josef Mánek, tak Karel Bartoš, není zmínka o tom, co se odehrávalo v pivovaru. Všechny informace pocházejí pouze od očitých svědků.¹⁸⁷ Jak je uvedeno výše, po celou noc a v průběhu následujícího dne byli do pivovaru přivázeni zadrženi příslušníci zbraní SS.¹⁸⁸ Tam se o ně „staralo“ pár náchodských občanů, kteří si chtěli u svých spoluobčanů vylepsit pošramocené jméno z průběhu války. Jednalo se o šmelináře s potravními lístky.¹⁸⁹ Ti surově bili a týrali přítomné SS–many¹⁹⁰ a poté je odváděli k výslechu u velitele posádky. S nimi tam byli přítomni i dva profesori z náchodského gymnázia. Po výslechu byli SS–mani popravováni v místní ledárně.¹⁹¹ Vyslýchán byl i poručík Wessely. „Obhajoval se česky s moravským přízvukem. Udával, že je velitelem pouze SS vozatajstva. Dovolával se svého českého původu slovy: Neblázněte, lidi, vždyť já su Čech, já su Brňák!“¹⁹² Tyto excesy veřejně odsuzovalo několik osobností města, např. kronikář Alois Tašner, kaplan Jaroslav Šimek nebo spisovatel Josef Škvorecký, který byl jejich přímým svědkem.¹⁹³ Těla mrtvých SS–manů byla poté celý den převážena do zámecké aleje, kde byla pohřbena

¹⁸⁴ SOKA Náchod, f. Karel Bartoš, inv. č. 7. kart. 1, *Zápis zbrojního důstojníka Františka Vítka o zatčení důstojníka SS Bruno Wesselyho*, s. 1.

¹⁸⁵ Josef HRUŠKA, *Z posledních dnů...9. května 1945*, Náchod 1945, s. 24.

¹⁸⁶ SOKA Náchod, f. Karel Bartoš, inv. č. 5, kart. 1, *Přehledy a zprávy o odbojové činnosti, Stručná zpráva velitele úseku Náchod pplk. Josefa Šlajse*, s. 3.

¹⁸⁷ Václav SÁDLO, *Běloveská tragédie*, Červený Kostelec 2009, s. 60.

¹⁸⁸ Josef HRUŠKA, *Z posledních dnů...9. května 1945*, Náchod 1945, s. 26.

¹⁸⁹ Václav SÁDLO, *Běloveská tragédie*, Červený Kostelec 2009, s. 62.

¹⁹⁰ Srov. Zdeněk JÁNSKÝ(ed.), *Poslední válečné události v Náchodě a okolí v roce 1945*, in: *Stopami dějin Náchodska 6*, Náchod 2000, s. 177.

¹⁹¹ Václav SÁDLO, *Běloveská tragédie*, Červený Kostelec 2009, s. 64.

¹⁹² *Tamtéž*, s. 64.

¹⁹³ Václav SÁDLO, *Běloveská tragédie*, Červený Kostelec 2009, s. 60.

v hromadných hrobech. Tyto hroby vykopali dosud živí SS–mani, ale i oni byli po pohřbení svých druhů zastřeleni. Posledním zastřeleným měl být podle svědků poručík Wessely, který do poslední chvíle prosil o svůj život.¹⁹⁴

Mezitím probíhaly oslavy na počest příjezdu Rudé armády do Náchoda. První uvítání proběhlo nejprve na státních hranicích, kde Rudoarmějce uvítal člen okresního národního výboru Jindřich Kašpar. Poté se sovětská armáda vedená generálem Zajončkovským rozjela do centra města. Skrz zaplněné a vyzdobené ulice se Rudoarmějci dostali až na náměstí, kde byli uvítáni představiteli města.¹⁹⁵

Této slavnosti se již nedožilo jedenáct náchodských občanů, jež padli v průběhu celé události v Bělovsi.¹⁹⁶ Vedle nich také devatenáct sovětských vojáků, kteří byli chladnokrevně zastřeleni v celnici. Ještě odpoledne téhož dne jim byl vystrojen pohřeb na staroměstském hřbitově, kde byli uloženi do společného hrobu.¹⁹⁷ Generál Zajončkovskij ve svých vzpomínkách uvádí, že během celé události přišel o čtyřicet šest mužů.¹⁹⁸ Seznam jmen padlých náchodských občanů a devatenácti zastřelených Sovětů viz. příloha č. 23.

Rudá armáda se v Náchodě nezdržela dlouho. Po uctění památky padlých, Rudoarmějci pokračovali v pronásledování zbylých německých jednotek, které před nimi prchaly dále na západ. Dostat se do amerického zajetí se však Němcům nepodařilo. U Chlumce nad Cidlinou byli Rudou armádou dostiženi. Do sovětského zajetí tak padlo 9 000 vojáků a důstojníků, společně s nimi i tři generálové a veškerá vojenská technika.¹⁹⁹

¹⁹⁴ *Tamtéž*, s. 65.

¹⁹⁵ SOkA Náchod, f. MěNV, Náchod, inv. č. 1136, kart. 258, *Pamětní kniha města Náchod VI. 1945–1947*, s. 33.

¹⁹⁶ *Tamtéž*, s. 31.

¹⁹⁷ *Tamtéž*, s. 33.

¹⁹⁸ Vasil Kazimirovič ZAJINČKOVSKIJ, *Generálmajor Vasil Kazimirovič Zajončkovskij vzpomíná*, Náchod 1975, s. 7.

¹⁹⁹ *Tamtéž*, s. 8.

8. Devátý květen v okolních městech

8.1. Nové Město nad Metují

V Novém Městě nad Metují začal 9. květen úplně stejně jako v ostatních městech. Lidé na ulicích slavili konečnou kapitulaci německých vojsk. I přes stálé umístění německé posádky v kasárnách a vyhlášenému stannému právu, se na domech kromě nápisů vítající osvoboditele objevovaly i britské, americké a sovětské vlajky.²⁰⁰ Již předchozí den se správy města ujal národní výbor v čele s prof. Bedřichem Augustinem.²⁰¹ Pozdvižení vyvolali tři němečtí důstojníci, kteří se ze strachu z partyzánů ukryvali v lesích za městem, ale byli dopadeni a předáni do vězení.

V 9 hodin ráno se městem šířily zprávy o příjezdu sovětských tanků do Prahy. O hodinu později přišlo varování pro všechny občany, aby vyklidili ulice. Obsah varování byl podobný tomu z Náchoda: „*Všechno honem pryč, do domů. Od Broumova sem jedou tanky či auta z opilými SS-many, kteří střílejí do lidí na ulicích.*“²⁰² Lidé uposlechli, ovšem když si uvědomili, že Němci nepojedou na Brno, ale přes Českou Skalici na Prahu, opět zaplňovali ulice. Další poplach, tentokrát letecký, byl vyhlášen ve 14 hodin. Bylo hlášeno, že se od Broumova blíží německé bombardéry. Lidé se odebrali do úkrytů, ale žádné bombardování neuskutečnilo.²⁰³

Mnoho občanů města se v odpoledních hodinách shluklo před radnicí, kde byl vzat do vězení kolaborant Smoleňák, kterému se sice podařilo uprchnout, ale byl dopaden. Již 5. května měl na svém obchodě namalovanou lebku, pěticípou hvězdu, srp a kladivo s nápisem „Umřeš!“. Bylo jasné, že v následujících dnech ho nečeká nic příjemného.²⁰⁴ K němu po chvíli přibyli další kolaboranti, Jaroslav Wenzlik, který se přidal k Němcům hned 15. března 1939 a Josef Zauner, jež před tím užíval příjmení Cejnar a jeho synové vstoupili do německé armády. Dalšími zatčenými kolaboranty byli Ing. Václav Brich, předseda správní komise, a poštovní Jaroslav Hubáček aj.²⁰⁵

Na večer dorazily zprávy z Náchoda o obrněném oddílu SS, jehož příslušníci jsou opilí a střílí do lidí na ulicích. Obyvatelé Nového Města nad Metují se dozvěděli i o masakru na celnici. Jelikož silnice z Náchoda do České Skalice byla zatarasena,

²⁰⁰ SOkA Náchoda, Fond Archiv města Nové Město nad Metují, inv. č. 1, karton 10, *Pamětní kniha Nového Města nad Metují IX. 1944–45*, s. 167.

²⁰¹ *Tamtéž*, s. 165.

²⁰² *Tamtéž*, s. 168.

²⁰³ *Tamtéž*, s. 168.

²⁰⁴ *Tamtéž*, s. 169.

²⁰⁵ *Tamtéž*, s. 168.

rozhodli se Němci pro jiné cesty směrem na Prahu. Naštěstí pro obyvatele Nového Města nad Metují i přes celonoční průchod Němců městem nedošlo k žádnému incidentu ani bojům.²⁰⁶

Sovětské vojáky do města dorazili druhý den ráno v 9 hodin 20 minut. Lidé zaplavili ulice a oslavovali své osvoboditele. Během toho všeho docházelo k odzbrojování německých vojáků. To se bohužel neobešlo bez incidentu. Při jednom z nich byl mladík Hruška střelen do hrudi a utrpěl průstřel plic, když požadoval zbraň od německého důstojníka. Další místní mladý muž byl zase střelen do nohy.²⁰⁷

Němci, kteří nestihli včas před Rudou armádou prchnout, byli vzati do zajetí. Bylo jich tisíce a z Nového Města nad Metují byli odváděni zpět do Náchoda. Kolem cesty na ně lidé nadávali, pokřikovali a někdy došlo i k fyzickému násilí. V ten den bylo ohromné horko. Mnoho Němců nastoupilo cestu do zajetí v naprosto zbídačeném stavu. Bez bot, jen v ponožkách, unavení, špinaví a trpěli žízní.²⁰⁸ Ti, co již nemohli dál, byli bez lítosti stříleni. V okolí Nového Města bylo takto zastřeleno kolem 200 příslušníků Wehrmachtu. Jejich těla byla buď naložena na vozy, nebo zakopána v lesích u silnice vedoucí do Náchoda.²⁰⁹

²⁰⁶ SOKA Náchoda, Fond Archiv města Nové Město nad Metují, inv. č. 1, karton 10, *Pamětní kniha Nového Města nad Metují IX. 1944–45*, s. 169.

²⁰⁷ *Tamtéž*, s. 170.

²⁰⁸ *Tamtéž*, s. 170.

²⁰⁹ Tomáš STANĚK, *Poválečné „excesy“ v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*, Praha 2005, s. 187.

8.2. Česká Skalice

V České Skalici, vzdálené asi 10 km od Náchoda, se psala další kapitola bojů z 9. května, jež započaly právě v Náchodě. Situace byla obdobná. Když 5. května volal pražský rozhlas o pomoc²¹⁰, tak stejně jako náchodští občané, se i ti skaličtí radovali z blížícího se konce války a brzkého osvobození. Jako všude v okolí, tak i ve Skalici ozdobily domy československé trikolory. Ovšem ustanovený národní výbor měl obavy, aby Němci nepoužili proti českoskalickým občanům zbraně. Záminku jim mohlo zavdat opravdu cokoliv.²¹¹ Navíc i přes blížící se konec války, byla Česká Skalice stále obsazena početnou německou posádkou. Byl zde umístěn pracovní oddíl Todtovy vojenské organizace²¹², pancéřový oddíl SS, gestapo a velitelství německé posádky. V nedalekých Ratibořicích sídlil štáb německé pořádkové polní policie s náčelníkem generálem Geigrem. Největší hrozbu pak představoval hlavní stan maršála Schörnera ve Velichovkách. Ten disponoval dobře vyzbrojenými vojáky skupiny armád „Střed“.²¹³

V posledních desítkách hodin války se městem stále sunul nekonečný zástup německých jednotek pokračujících dále směrem na Hradec Králové. Své pozice vyklidil i generální štáb z Ratibořic, Todtův pracovní oddíl a také českoskalické gestapo.²¹⁴ Z pověření národního výboru dohlížela na pořádek ve městě vojenská posádka pod vedením majora Poláčka.²¹⁵ Kromě dohledu na pořádek ve městě měla posádka za úkol odzbrojovat procházející Němce. Pro tyto úkoly disponoval major Poláček pouze třiceti muži, proto národní výbor povolal další vojáky v záloze a dobrovolníky, kteří byli odhodlaní bránit své město v případě ohrožení. Za pár hodin se měla jejich odvaha ukázat.²¹⁶

9. května v 18 hodin přišla do České Skalice zpráva o krvavých bojích na celnici v Náchodě - Bělovsi. Českoskaličtí byli také informováni o oddílech SS ustupujících z Náchoda právě do České Skalice. Po těchto zprávách byla vojenská jednotka rozčleněna na několik skupin střežících důležitá místa ve městě.²¹⁷

²¹⁰ Jindřich MAREK, *Barikáda z kaštanů*, Příbram 2005.

²¹¹ Věra VLČKOVÁ, *Květen 1945 v České Skalici*, Červený Kostelec 2016, s. 15–16.

²¹² Todtův pracovní oddíl byl polovojenskou organizací, jejíž hlavní náplní bylo budování silnic, vojenských objektů a dalších staveb. Dostupné online (<http://forum.valka.cz/topic/view/293/Organizace-Todt.cz>), [citováno k 19. 3. 2018].

²¹³ Věra VLČKOVÁ, *Květen 1945 v České Skalici*, Červený Kostelec 2016, s. 13.

²¹⁴ *Tamtéž*, s. 18.

²¹⁵ *Tamtéž*, s. 24.

²¹⁶ *Tamtéž*, s. 26.

²¹⁷ *Tamtéž*, s. 25.

„V 18:15 padly první výstřely Na Bojišti, kde v té době byla slabší hlídka, vedená por. Lukášem. K posílení byla poslána na toto ohrožené a důležité místo posila vedená por. Jiříčkou“.²¹⁸ „Doléhají k nám již rány,„ Asi v 19:20 z projíždějícího tanku bylo vystřeleno, načež po naší ráně na poplach jsme byli napadeni střelbou, kterou jsme opětovali. Hordy SS na tancích odjely“.²¹⁹

Z výpovědí přímých účastníků obrany České Skalice vyplývá, že první výstřely padly Na Bojišti v 18:15.²²⁰ Tamní hlídce se díky posilám z jiných úseků podařilo zadržet postup německých jednotek natolik, že nepřítel musel změnit plán a vstoupit do města z jiné strany. „Po tomto boji leželo 6 mrtvých kolem a němečtí vojáci ochotně odevzdávali zbraně.“²²¹ „Pak došlo ke druhé části bojů, jež začaly příjezdem tankových oddílů SS, a sice střelbou z prostoru Bojiště s nádražím“²²² „Při této seskočili dva SS z motocyklu a za silnicí zahájili na nás palbu, kterou jsme opětovali. Pak vrhli na nás dvakrát granáty. Byli hlášeni také jezdci, kteří se k Bojišti blížili od Rovenského rybníka - obchvat nebo vyhnutí se. Výsledek boje byl pak již klidný průjezd ostatních Němců kol Bojiště. Naše ztráty činily: jeden muž padl: Zdeněk Střihavka...Na straně nepřátelské hordy byly čtyři SS mrtví a několik raněných“²²³

Celá večerní událost vyvrcholila přímo na náměstí, kam dorazilo německé auto s početnou posádkou. Po krátké přestřelce byla část německých vojáků zabita a část vyvázla se zraněním.²²⁴ „Náměstí bylo kontrolováno z radnice třemi družstvy, na střeše městské spořitelny zaujala palební postavení pohyblivá skupina, u mostu přes Úpu I družstvo, u katolického kostela další družstvo, další družstvo zaujalo postavení na křižovatce v Malé Skalici“.²²⁵

O několik málo minut přijela na náměstí dvojice stíhačů tanků Hetzer oddílu SS, jenž se účastnila přestřelky u hotelu Na Bojišti. Hetzery zaujaly palebné pozice ve středu náměstí u kašny a začaly ostřelovat radnici a budovu lékárny. Obráncům se opětovanou palbou podařilo zabít 17 příslušníků SS a zneškodnit oba Hetzery. Nutno podotknout, že ani jeden z Hetzerů nepoužil pro útok kanon ráže 75mm, kterým

²¹⁸ SOKA Náchod, f. ONV Náchod II, inv. č. 1084, kart. 9, Osvobození 1945, Zprávy o národním odboji v květnu 1945 v České Skalici: Hlášení velitelů úseků - hlášení poručíka Antonína Dočekala, s. 1.

²¹⁹ Tamtéž, s. 61.

²²⁰ Srov. Zdeněk JÁNSKÝ(ed.), *Poslední válečné události v Náchodě a okolí v roce 1945*, in: Stopami dějin Náchodska 6, Náchod 2000, s. 179.

²²¹ SOKA Náchod, f. ONV Náchod II, inv. č. 1084, kart. 9, Osvobození 1945, Zprávy o národním odboji v květnu 1945 v České Skalici: Hlášení velitelů úseků - hlášení Josefa Lukáška, s. 2.

²²² Věra VLČKOVÁ, *Květen 1945 v České Skalici*, Červený Kostelec 2016, s. 78.

²²³ Tamtéž, s. 61.

²²⁴ Tamtéž, s. 117.

²²⁵ Tamtéž, s. 116.

disponoval. Seznam padlých Němců se rozrostl o dalších 10 vojáků, kteří podlehl těžkým zraněním z této přestřelky. Na straně obránců padl Josef Holý z Vestce.²²⁶

Poslední výstřely zazněly v západní části České Skalice, v Zájezdě. Na rozdíl od náměstí, nebyla v této části města ucelená obranná postavení. Obranu tvořily skupinky nezkušených místních obyvatel, jež měly příkaz střílet jen v případě přímého ohrožení vesnice. K obráncům se přidali i tři sovětsí zajatci.²²⁷ Zájezdem projížděly směrem na Jaroměř další dva stíhače tanků Hetzer, jež si probíjely cestu pomocí kulometu. Na to odpověděli obránci palbou, jež přinesla smrt dalším 28 příslušníkům SS.²²⁸ Zabit byl i jeden z ruských zajatců, Timofej Konstantinovič Levčuk.²²⁹

Okolo jedenácté hodiny večer boje v České Skalici ustaly a spolu s nimi i ústup Němců. Na pořádek ve městě dohlížely ozbrojené hlídky. Všem raněným byla poskytnuta ještě tu noc první pomoc v ošetrovně Červeného kříže.²³⁰ Těžce zranění Němci byli převáženi nákladními auty do jaroměřské nemocnice. „Podle vyšetření v okresní nemocnici v Jaroměři při převozu našich raněných bylo tam ošetřeno 32 raněných SS a z nich jeden byl v nemocnici ponechán, neb měl zranění velmi těžké“.²³¹

Čtvrtek 10. května byl pro obyvatele České Skalice dnem, na který čekali dlouhých šest let. Asi ve 2:45 zastavilo na náměstí auto, jehož posádku tvořil sovětský zpravodajský důstojník Michail Macharovič Bogomazov ze 181. střeleckého pluku, dva vojáci a dvě ženy. Členové národního výboru je pozvali do budovy radnice, kde se jim dostalo radostného uvítání. Národní výbor byl ujistěn, že Rudá armáda je již od České Skalice vzdálená jen několik málo kilometrů. O tři hodiny později se slova sovětských zpravodajců vyplnila. Do České Skalice dorazily první skupiny motorizovaného dělostřelectva Rudé armády. Další jednotky 21. armády 1. ukrajinského frontu přijížděly do města v průběhu celého dne.²³²

Dobové prameny se neshodují v přesném počtu zabitých Němců. Farní kronika uvádí 55 a kronika města 56 zabitých příslušníků Waffen SS. Přeživší zajatí Němci se shromažďovali v Jaroměři a odtud pokračovali do Sovětského svazu. Úspěch

²²⁶ Věra VLČKOVÁ, *Květen 1945 v České Skalici*, Červený Kostelec 2016, s. 117.

²²⁷ *Tamtéž*, s. 122.

²²⁸ *Tamtéž*, s. 118.

²²⁹ Zdeněk JÁNSKÝ (ed.), *Poslední válečné události v Náchodě a okolí v roce 1945*, in: *Stopami dějin Náchodska 6, Náchod 2000*, s. 180.

²³⁰ Věra VLČKOVÁ, *Květen 1945 v České Skalici*, Červený Kostelec 2016, s. 135.

²³¹ *Tamtéž*, s. 78.

²³² *Tamtéž*, s. 29.

českoskalických obránců potvrzuje kromě velkého počtu mrtvých a zajatých Němců, také velký počet ukořistěné vojenské techniky a zbraní. „K pochvalnému uznání jako celku navrhuje posádkový velitel mjr. děl. Roman Poláček celou posádku českoskalickou, místní četnictvo a všechny občany českoskalické, kteří se zbraní v ruce dne 9. května 1945 v čase od 18. hod do 20:30 v těžkých bojích odvrátili od České Skalice nebezpečí obklíčení, ukořistili 4 bojeschopné tanky, na 60 těžkých kulometů, 55 lehkých kulometů, přes 4 000 pušek a automatů, 410 pistolí a veliké množství jiné výzbroje a materiálu včetně 60 automobilů“.²³³

„V České Skalici byly 4 zajaté tanky, jeden zadržen odbojovou skupinou ve Velkém Třebešově, další tank při útěku pro poruchu zastavil v kopci v Zájezdě. Osádka přečkala noc v Kuťákově hospodě a ošetřovala zde své raněné. Pak 10. 5. v brzkých ranních hodinách dojel tento tank s polomrtvým řidičem až do Jaroměře k obecním domům na Jakubském předměstí“.²³⁴

Ztráty utrpěli i českoskaličtí. Jak už bylo napsáno výše, během bojů za osvobození města padli dva jeho občané. U hotelu Na Bojišti to byl Zdeněk Střihavka, na náměstí pak Josef Holý.²³⁵ Oběma padlým uspořádal národní výbor dne 13. května pohřeb se všemi poctami.²³⁶

Poslední tragédií zažilo město 15. května okolo čtvrté hodiny odpolední. Před vojenským skladištěm, kde se uskladňovalo ukořistěné střelivo a nálože, došlo k explozi, která si vyžádala jeden lidský život. Vlivem nešetrného zacházení s krabicí odjištěných granátů, způsobil četař československé armády v záloze Velé explozi těchto granátů. Díky blízkosti ostatních krabic se střelivem docházelo k dalším výbuchům, které otřásaly blízkým okolím. O život přišel četař Velé a mnoho přítomných občanů bylo zraněno.²³⁷

²³³ Věra VLČKOVÁ, *Květen 1945 v České Skalici*, Červený Kostelec 2016, s. 84.

²³⁴ *Tamtéž*, s. 147.

²³⁵ SOkA Náchod, f. ONV Náchod II, inv. č. 1084, kart. 9, Osvobození 1945, *Zprávy o národním odboji v květnu 1945 v České Skalici: Hlášení velitelů úseků - hlášení poručíka Antonína Dočekala*, s. 2.

²³⁶ Věra VLČKOVÁ, *Květen 1945 v České Skalici*, Červený Kostelec 2016, s. 112.

²³⁷ *Tamtéž*, s. 90.

8.3. Jaroměř

Dalším městem, kterým procházeli ustupující Němci v kladském pomezí, byla Jaroměř. Ta byla v posledních měsících války jedním z nejstrategičtějšých měst na území zanikajícího Protektorátu, neboť v nedalekém areálu lázní Velichovky, byl umístěn velitelský štáb skupiny armád „Střed“ pod vedením polního maršála Schörnera²³⁸, posledního velitele Wehrmachtu.²³⁹

Navzdory blízkosti množství nacistických jednotek se i v Jaroměři v posledních dnech války našli stateční občané, kteří se podíleli na sabotážních akcích. Šlo o přeřezávání vojenských telefonních kabelů nebo uvolňování kolejnic. Dne 5. května Jaroměř a okolí zasypaly letáky vyzývající československé vojáky, dělníky, železničáře a všechny vlastence k ozbrojenému povstání. Signálem k povstání se, stejně jako v ostatních městech, stalo hlášení pražského rozhlasu. Počátky povstání byly totožné s těmi v Náchodě. I v Jaroměři bylo prvním činem všech občanů strhávání či přemalovávání německých nápisů na obchodech a veřejných místech. Procházející němečtí vojáci ponechali tyto činy bez povšimnutí. Vyvěšování vlajek započalo až v 17. hodin, když na nádraží dorazil vlak ozdoben velkou československou vlajkou a dalšími menšími praporky. Z ilegality vystoupil místní národní výbor v čele s Vojtěchem Hamplem, který se na radnici oficiálně ustanovil.²⁴⁰ Národní výbor po žádosti velitele vojenské posádky vyzval občany ke klidu a pokoji v městských ulicích.²⁴¹ O pár hodin později nařídil velitel posádky stažení všech vlajek a navrácení německých nápisů na svá místa. Dále bylo zakázáno shlukovat se a vycházet z domu mezi 21. až 5. hodinou. Na klid ve městě dohlížely kromě Wehrmachtu i nově ustavené

²³⁸ Polní maršál Ferdinand Schörner. Za druhé světové války působil na východní frontě. Nejdříve velel XIX. horskému sboru a poté XXXX. pancéřovému sboru. V červenci 1944 se stal velitelem Armádní skupiny Sever a v roce 1945 převzal velení Armádní skupiny Střed. 4. dubna byl povýšen do hodnosti generála polního maršála. Hitler jej ve své závěti ustanovil vrchním velitelem německé armády. 8. května dezertoval a odletěl do Rakouska, kde byl po několika dnech zajat Američany. Po konci války byl několikrát souzen. Zemřel v Mnichově v roce 1973. Mezi svými podřízenými nebyl oblíbený a mnozí důstojníci jím pohrdali. Proslul svou krutostí vůči německým vojákům, kteří se bez povolení vzdálili od fronty. Ti byli v případě dopadení bez soudu stříleni. Josef Orel, *Největší vojevůdci 2. světové války*, Frýdek–Místek 2010, s. 388–391.

²³⁹ Libor PAŘÍZEK, *US Mise Velichovky 1945*, Praha 2015, s.7.

²⁴⁰ SOkA Náchod, fond Archiv města Jaroměř, inv. č. 1, karton 1, *Kronika města Jaroměře I. 1922–1949*, s. 707.

²⁴¹ *Tamtéž*, s. 709.

vojenské hlídky tvořené českými vojáky a důstojníky. Druhý den večer národní výbor oficiálně přejal správu nad městem.²⁴²

Když 7. 5. 1945 přijalo Německo bezpodmínečnou kapitulaci, vojenští velitelé z Jaroměře tuto zprávu přijali s pochybnostmi. Trvalo několik hodin, než této zprávě uvěřili. Rozkazu se podvolili, ale vzdát se chtěli pouze československé branné moci představované československými důstojníky, jež začali svou povinnost vykonávat již 5. května.²⁴³ Po celý další den ustupující němečtí vojáci, jejichž počet stále rostl, odhazovali části své výzbroje a výstroje. Několik důstojníků dokonce volilo raději sebevraždu než upadnutí do sovětského zajetí. Svou pozici opustil i polní maršál Schörner se svým štábem. Ústup Němců se změnil v doslovný úprk před rychle blížící se Rudou armádou. Vše, co již nemohli nebo nestihli odvézt dříve, Němci ničili nebo pálili. S sebou brali jen to nejpotřebnější vybavení a potraviny.²⁴⁴ 9. května byli již všichni odzbrojeni příslušníci Wehrmachtu, SS a SD internováni v pevnostním komplexu Josefov.²⁴⁵

Večer dorazily zprávy z České Skalice o průjezdu obrněných jednotek SS, které nedbají kapitulace a pokračují v boji. Občané vyklidili ulice a ozbrojené hlídky se připravily na střet s nacisty.²⁴⁶ Ale jak již je zmíněno v kapitole výše, po tvrdých bojích s českoskalickou posádkou dojel na předměstí Jaroměře pouze jeden stíhač tanků Hetzer s těžce zraněnou posádkou, takže město již bylo jakýchkoliv bojů ušetřeno.²⁴⁷ Ráno 10. května v 7:10 vjeli do města první příslušníci Rudé armády, což znamenalo konečnou svobodu i pro jaroměřské občany.²⁴⁸ Jako všude jinde, tak i v Jaroměři se nesly další dny v duchu oslav z konce války.²⁴⁹

²⁴² SOkA Náchod, fond Archiv města Jaroměř, inv. č. 1, karton 1, *Kronika města Jaroměře I. 1922–1949*, s. 710–711.

²⁴³ *Tamtéž*, s. 712.

²⁴⁴ *Tamtéž*, s. 714.

²⁴⁵ *Tamtéž*, s. 715.

²⁴⁶ *Tamtéž*, s. 716.

²⁴⁷ Věra VLČKOVÁ, *Květen 1945 v České Skalici*, Červený Kostelec 2016.

²⁴⁸ SOkA Náchod, f. Archiv města Jaroměř, inv. č. 1, karton 1, *Kronika města Jaroměře I. 1922–1949*, s. 716.

²⁴⁹ *Tamtéž*, s. 717–720.

9. Osobnosti náhodských událostí

9.1. Josef Půlpán

Jak již bylo zmíněno na předchozích stránkách, kromě sovětských vojáků, byli na celnici zastřeleni také náhodští občané. Jedním z nich byl i štábní kapitán Josef Půlpán. Chrudimského rodáka, jehož rodina se živila obchodem, poprvé přivedla do Náchoda práce bankovního úředníka. Stejnou pozici zastával nakrátko i v Hradci Králové, kde potkal náhodskou rodačku Annu Tomešovou, se kterou se v 1913 oženil. Po vypuknutí války bojoval v rakousko-uherském vojsku, ale podle výpovědi manželky Anny, bylo jeho úmyslem dostat se do zajetí a vstoupit do československých legií. Tohoto cíle nedosáhl, a tak se po vzniku Československa dobrovolně přihlásil do nově utvářející se armády. V r. 1919 bojoval na Slovensku proti maďarským jednotkám. V roce 1920 ukončil vojenskou službu v hodnosti nadporučíka pěchoty.²⁵⁰

V meziválečném období se z nadporučíka Půlpána stal úředník záložny. Rodina žila několik let na Slovensku, ale v polovině 30. let se rodina, na přání paní Půlpánové, přestěhovala do jejího rodiště, do Náchoda. Tam pracoval Josef Půlpán jako správce Maloživnostenské záložny až do svého odchodu do důchodu v roce 1937.²⁵¹

Půlpánovi byli velmi vlastenecky orientovanou rodinou, v domácnosti uchovávali knižní dílo TGM. Kromě členství v Sokolu, kde cvičili i ostatní členové rodiny, se Josef Půlpán angažoval ve Svazu československého důstojnictva. Za své zásluhy byl československou brannou mocí odměněn povýšením do hodnosti štábního kapitána.²⁵²

Jako většina občanů Československa, tak i Josef Půlpán vnímal na konci 30. let nebezpečí plynoucí ze strany nacistického Německa. Coby patriot opět sloužil své vlasti. „Půlpán jako vedoucí předvojenské výchovy a branný referent v náhodském Sokole a v roce 1938 se zúčastnil jak květnové, tak i zářijové mobilizace. Tehdy 23. září nastoupil vojenskou službu v Čáslavi, kde byl demobilizován.“²⁵³

I přes hrozbu trestu smrti vstoupil cobý záložní důstojník do vojenského domácího odboje. V čele dotyčné odbojové skupiny stál podplukovník Josef Šlajs, velitel náhodského vojenského úseku. Jakmile 5. května 1945 padly první výstřely

²⁵⁰ Regionální Muzeum Náchod (RM Náchod), Dokumentace současnosti – 1945: *Životopis Josefa Půlpána, zpracovaný jeho vnučkou Marií Linhartovou*, s. 1.

²⁵¹ *Tamtéž*, s. 1.

²⁵² *Tamtéž*, s. 1.

²⁵³ Václav SÁDLO, *Aby se nezapomnělo*, Liberec 2010, s. 216.

v Praze, vyslyšel volání rozhlasu a bez jakéhokoliv otálení, zcela dobrovolně nastoupil vojenskou činnou službu. Pplk. Šlajs ho pověřil hlídáním hraničního přechodu v Náchodě – Bělovsi a odzbrojováním příchozích německých vojáků.²⁵⁴ Přes špatně zabezpečený přechod, pomocnou sílu tvořili dobrovolníci a to buď staří nebo mladí, kterým byla zamítnuta služba v pivovaru - vykonával Josef Půlpán svou službu, i přes svůj věk, svědomitě a uvážlivě. V tu dobu mu bylo 58 let. Pro tuto činnost byl vybrán i z hlediska znalosti německého jazyka, takže při odzbrojování neměl problém se s německými vojáky domluvit.²⁵⁵ Jak uvedl pplk. Šlajs „*Měl být podle rozkazu vystřídán, přesto však pamětliv své povinnosti zůstal na místě.*“²⁵⁶

V osudný den, 9. května, pokračovalo odzbrojování německých vojáků. Když se navečer přiblížil zadní oddíl zbraní SS, podal o tomto oddílu zprávu náchodské posádce v pivovaru. Poté se přemístil se svými spolubojovníky k české celnici. O tom, co se dělo v celnici, když se rozhořel boj, vypovídal jeden z přeživších, Augustin Ducháč: „*V přízemí, revizní síni, na schodech až do sklepa jsou ruští vojáci. Přicházím do sklepa, kde se připojují k ruskému důstojníkovu a k škpt. Půlpánovi. Spolu s ním tam jsou další náchodští dobrovolníci...Střely vnikají oknem do sklepa, celý dům se otřásá pod nárazy střel, všude plno prachu, stěží se dýchá. Náhle boj utichá. Sovětští vojáci bojující ve vyšších patrech budovy se vraceli do sklepa za svým velitelem s prázdnými zbraněmi a očekávali další rozkazy.*“²⁵⁷ *Z venku se ozývalo Alles Russen heraus! Sovětští vojáci uposlechli a asi s půlminutovými přestávkami, ruce vzhůru, vycházeli ven. Vždy když jednotlivec vyšel na chodbu, bylo slyšeti střelbu.*“²⁵⁸ Rusové byli střeleni do týla v odbavovací hale, kde našel smrt také škpt. Josef Půlpán, který s nimi vyšel ze sklepa.²⁵⁹

Když bylo konečně po všem, mohl další přeživší, Jiří Štěpánek, ukryt po celou dobu krvavých událostí v uhelné komoře pod schody, vyjít z celnice. Na cestu hrůzy vzpomíná takto: *Jdu po schodech, jak se říká po hmatu, zakopnu o něco měkkého na schodech a zjistím, že je to voják. Opatrně jdu po schodech dále. Zjišťuji další tři mrtvé Rusy. Při ohmatávání, potřísnil jsem si ruce krví a mozem. Mělt jeden*

²⁵⁴ RM Náchod, HDM OV ČSBS: 89 *Žádost Anny Pulpánové o udělení vdovské penze* (nedatováno.), s. 3.

²⁵⁵ Václav SÁDLO, *Aby se nezapomnělo*, Liberec 2010, s. 216–217.

²⁵⁶ RM Náchod, f. Josef Mánek, Průběh akcí v prostoru JOSEF podle hlášení jednotlivých velitelů, skupin a MNV od 5. do 15. května), pplk. Šlajs, *Josef: Stručná zpráva velitelství úseku Náchod*, s. 2.

²⁵⁷ RM Náchod, f. Josef Mánek, Neoficiální relace z květnových událostí, Ducháč, Augustin: c. d., s. 2.

²⁵⁸ RM Náchod, f. Josef Mánek, Neoficiální relace z květnových událostí, Štěpánek, Jiří: c. d., s. 6-7.

²⁵⁹ Václav SÁDLO, *Běloveská tragédie*, Červený Kostelec 2009, s. 36.

*z nešťastníků odštěpenou lebeční kost, z čehož jsem usoudil, že je němečtí vrahové odstřelovali z docela malé vzdálenosti.*²⁶⁰

Druhý den brzy ráno se Jiří Štěpánek do budovy celnice vrátil. „*Vcházím dovnitř této místnosti a zůstávám ohromen nad mrtvolami rudoarmějců. Byli beze zbraní a z polohy bylo vidět, že se vzdávali a že měli asi ruce vzhůru, přes to přese všechno byli od německých krvelačných bestí povražděni. Na chodbě potoky krve promísené mozky nešťastných hrdinů. Vpravo v kanceláři ležel bratr Půlpán a několik Rusů...*“²⁶¹

Ztráta manžela přinesla manželce Anně těžké časy. Sama musela vychovávat čtyřletou vnučku Marii, jelikož její matka, dcera Půlpánových Anna, podlehla v roce 1943 tuberkulóze. Za svou službu vlasti byl Josefu Půlpánovi 15. prosince 1945 udělen Československý válečný kříž 1939 in memoriam, ovšem jeho vdova dožívala po zbytek života v hmotné nouzi.²⁶²

²⁶⁰ RM Náchod, f. Josef Mánek, Neoficiální relace z květnových událostí, Štěpánek, Jiří: c. d., s. 7–8.

²⁶¹ *Tamtéž*, s. 9.

²⁶² Václav SÁDLO, *Aby se nezapomnělo*, Liberec 2010, s. 216.

9.2. Vasil Kazmirovič Zajončkovskij

Osvoboditel a náhodský čestný občan Vasil Kazimirovič Zajončkovskij se narodil 8. března 1897 ve městě Staraja Russa v Novgorodské oblasti. Vzešel z druhého manželství otce Kazimíra Ivanoviče a jeho ženy Pauly Ferdinandovny Weinstadtové. V pořadí se jednalo o šestého potomka z celkových osmi. Po svých předcích zdědil polskou a německou krev. Vasil Kazimirovič se narodil do doby, kdy v Rusku panovaly těžké časy. Otec Kazimír Ivanovič pracoval na železniční dráze a výdělek za tuto práci byl minimální a jen s obtížemi byl schopen uživit tak početnou rodinu.²⁶³

Vasilij svá náctiletá léta prožil ve svém rodném městě, kde po vystudování pracoval jako pomocník soudního sekretáře a poté jako zapisovatel u staroruského soudu. Dva měsíce před svými 19. narozeninami vstoupil do armády. Vojenskou dráhu započal u 178. záložního pěšího pluku ve Starej Russy. U této jednotky byl pouze krátce, jelikož o pár týdnů později již nastoupil studium na 5. kyjevské škole pro nižší poddůstojníky. Absolventem se stal v únoru následujícího roku. Ihned poté byl odvelen do Samary, kde se ujal velení 10. roty 102. záložního pluku.²⁶⁴

V roce 1917 se bolševická revoluce z Petrohradu rozšířila i do ostatních oblastí Ruska. Výjimku netvořila ani Samara, kde Zajončkovskij stále působil. Nyní však velel 3. praporu 102. záložního pěšího pluku. Své sympatie přikláněl na stranu bolševiků, ve kterých viděl změnu v dosavadním systému. Na přelomu listopadu a prosince provedli bolševici v Samaře převrat. Ustanovený revoluční výbor Samary pověřil Zajončkovského velením nově vytvořeného 3. samarského krasnogvardějského oddílu, jenž měl pomoci bolševickému vedení udržet se v čele této oblasti. Velení tohoto oddílu musel ale Zajončkovskij přenechat svým podřízeným, jelikož v prosinci 1917 onemocněl břišním tyfem. Po pobytu ve vojenské nemocnici odjel na dovolenou zpět domů a do Samary se již nevrátil. Nezúčastnil se tak bojů proti československým legionářům, kteří Samaru 8. června dobyli a obsadili.²⁶⁵

Po svém uzdravení působil Zajončkovskij v zázemí armády a o několik měsíců později byl přeložen k 628. samostatnému střeleckému pluku, jemuž později velel. Ihned byl s tímto plukem poslán do boje proti bílým v oblasti kolem Petrohradu. V lednu 1920 byl dvakrát přeložen a se svým novým 112. střeleckým plukem

²⁶³ Richard ŠVANDA, *Tři osudy, dvě války, jedno město*, Náchod 2016, s. 32.

²⁶⁴ *Tamtéž*, s. 62.

²⁶⁵ *Tamtéž*, s. 70.

13. střelecké divize se účastnil bojů v sovětsko-polské válce, nejdříve v oblasti estonsko-běloruských hranic, později na Krymu. Právě na Krymu byl poprvé vážně raněn

a hrozila mu amputace pravé ruky, lékaři však jeho ruku zachránili. Po propuštění z nemocnice byl povolán do Charkova, kde nastoupil na kurzy pro plukovní důstojníky.²⁶⁶

Po nástupu Stalina k moci proběhla první čistka v ruské komunistické straně, jež se Zajončovskij úspěšně vyhnul. Té druhé, v roce 1929, již nikoliv, ale i přes to u armády a ve straně zůstal.²⁶⁷ Při třetí a největší čistce byl v roce 1938 obviněn ze špionáže pro polskou kontrarozvědku, protistátní činnost apod. Vše bylo nepodložené a vymyšlené. Zajončovskij trval na své nevinně a odmítal podepsat jakýkoliv protokol. Tato jeho tvrdohlavost se mu vyplatila a soud byl nucen nad ním vynést, pro nedostatek podepsaných dokumentů, pouze několikaleté vězení v kronšadtské věznici. Propuštěn byl v roce 1940.²⁶⁸

Ihned po propuštění se Vasilij Kazimir dočkal plné rehabilitace a v květnu 1940 působil jako starší inspektor hlavního velitelství Národního komisariátu vojenského námořnictva pro pozemní a pobřežní oblasti. V tomto postu působil až do začátku války. Náplní jeho práce byla kontrola výstavby opevnění na západních hranicích SSSR.²⁶⁹

Po napadení Ruska německou armádou 22. června 1941 se Zajončovskij nacházel v leningradské oblasti, kde velel námořní pěchotě.²⁷⁰ Po zotavení ze zranění, které utrpěl při jedné nezdařené akci, jejímž cílem bylo obsazení ostrova Gotland, byl jmenován velitelem 291. střelecké divize, jež bránila karelskou šíjí.²⁷¹ Kromě toho obdržel i svůj první Řád Rudého praporu. Velitelem 291. střelecké divize, jež dostala přídomek Gatčinská, byl až do konce války. Své vojáky vedl od Leningradu přes Lvov, Katovice, Náchod až do Prahy. Zajončovského cesta z Leningradu s 291. střeleckou divizí je popsána v kapitole 6.2.

Po válce byl generál Zajončovskij jmenován vedením Vojenského sovětu Střední skupiny vojsk v Rumunsku, jejíž hlavní náplní práce byla repatriace německých

²⁶⁶ Richard ŠVANDA, *Tři osudy, dvě války, jedno město*, Náchod 2016, s. 72–73.

²⁶⁷ *Tamtéž*, s. 113.

²⁶⁸ *Tamtéž*, s. 115–117.

²⁶⁹ *Tamtéž*, s. 210.

²⁷⁰ *Tamtéž*, s. 212.

²⁷¹ *Tamtéž*, s. 216.

vojenských zajatců. Tuto funkci vykonával pouze rok.²⁷² Poté byl převelen zpět do Leningradu. Tam na vojenské akademii předával své zkušenosti z války svým nástupcům. Ovšem díky rychlému vývoji vojenské techniky a vedení boje, byly jeho poznatky již na svou dobu zastaralé, a tak byl v roce 1952 poslán do zálohy.²⁷³ Jako válečný veterán se účastnil různých setkání se svými bývalými spolubojovníky a přáteli. Několikrát navštívil i Náchod, jehož byl od 10. května 1945 čestným občanem. Náchodský Městský národní výbor mu jako projev vděku věnoval i vilu průmyslníka Bartoně. Tento štědrý dar přijal, ovšem budovu přenechal městu, aby v ní mohl na generálovo přání zřídit mateřskou školu pro děti.²⁷⁴ Naposledy do Náchoda zavítal v roce 1975. O čtyři roky později, 5. února, generálmajor Zajončkovskij zemřel.²⁷⁵

²⁷² Richard ŠVANDA, *Tři osudy, dvě války, jedno město*, Náchod 2016, s. 269.

²⁷³ *Tamtéž*, s. 273.

²⁷⁴ Vasil Kazimirovič ZAJINČKOVSKIJ, *Generálmajor Vasil Kazimirovič Zajončkovskij vzpomíná*, Náchod 1975, s. 9.

²⁷⁵ Richard ŠVANDA, *Tři osudy, dvě války, jedno město*, Náchod 2016, s. 275.

9.3. Franz Ceeh

Každá válka má své hrdiny a zrádce. V Náchodě byl takovým zrádcem a kolaborantem František Ceeh. Ceeh se narodil v Náchodě v roce 1899. Před válkou byl zaměstnán jako účetní ve firmě židovského majitele Lea Strasse. Ještě 24. července 1938 jako rozhodný přesvědčený komunista manifestoval proti nacistickému Německu.²⁷⁶ V ten samý rok byl paradoxně nařčen, že je Němec a přispívá na chod SdP. Proti tomuto tvrzení Ceeh vystoupil v článku, který nechal otisknout v *Lidových prouděch* a případné další spoluobčany s podobnými tvrzeními hodlal předvést před soud. S příchodem německé armády do Protektorátu však toto číslo *Lidových proudů* ihned odstranil jak z redakce, tak i všech oblastních knihoven.²⁷⁷

Když 15. března 1939 dorazil do Náchoda Wehrmacht, přesněji XIV. armádní sbor²⁷⁸, pozval Ceech velitele tohoto sboru, Hauptmana Sensspiela, a jeho podřízené k sobě domů, kde jej uvítal a pohostil.²⁷⁹ Jasným projevem kolaborace byla změna státního občanství na německé pro sebe a celou svou rodinu a vstup do náchodské organizace Nacionálně socialistické německé dělnické strany (NSDAP), v jejímž čele stanul.²⁸⁰ Svou mstivou a nebezpečnou povahou zavinil špatné vztahy se svými spolustraníky a musel s nimi svádět boj o prim ve straně. Došlo dokonce na fyzický konflikt se spolustraníci Douchovou, ze kterého si odnesl viditelné pohmožděny.²⁸¹

Když byl 27. března 1941 Leo Strass přinucen rasovými zákony opustit své živobytí a předat jej do německých rukou, stal se novým majitelem firmy právě Franz Ceeh.²⁸² Kromě toho se stal i členem náchodského zastupitelstva. Jakožto zastupitel svých německých spoluobčanů, přednášel a odhlasovával návrhy v jejich prospěch. Např. 7. října 1941 podal návrh k hlasování o nákupu německých knih pro knihovnu, Hitlerjugend a německou školu. Celková částka za nákup činila 8 000 protektorátních korun, a i když mohl někdo z dalších zástupců města na tomto zasedání nesouhlasit, byl tento návrh přijat.²⁸³ V dalším návrhu z 21. října žádal 12 000 Korun na německou

²⁷⁶ Alena ČTVRTEČKOVÁ – Václav SÁDLO, *Náchod za Protektorátu*, Náchod 2012, s. 117.

²⁷⁷ Jan ŠIMÁNĚ, *Je tady Gestapo!*, Náchod 1946, s. 168.

²⁷⁸ Alena ČTVRTEČKOVÁ – Václav SÁDLO, *Náchod za Protektorátu*, Náchod 2012, s. 7.

²⁷⁹ SOKA Náchod, f. MěNV, Náchod, inv. č. 1017, kart. 257, *Pamětní kniha města Náchod IV. 1938–1942*, s. 169.

²⁸⁰ Alena ČTVRTEČKOVÁ – Václav SÁDLO, *Náchod za Protektorátu*, Náchod 2012, s. 117.

²⁸¹ Jan ŠIMÁNĚ, *Je tady Gestapo!*, Náchod 1946, s. 169.

²⁸² SOKA Náchod, f. MěNV, Náchod, inv. č. 1017, kart. 257, *Pamětní kniha města Náchod IV. 1938–1942*, s. 489.

²⁸³ *Tamtéž*, s. 575.

mateřskou školu. Přílišných požadavků si všímal i kronikář města. V kronice města je za tímto zápisem poznámka „*Ten chlap přijde obci tuze draho.*“²⁸⁴

Ceeh se angažoval v každé akci okupační správy. Jednou z nich byla i akce „Victoria“. Jednalo se o propagandistický projev, který započal v okupované západní Evropě, kde jednotlivé odbojové organizace malovaly nebo vyvěšovaly při různých příležitostech a na různých místech písmeno „V“, jako symbol vítězného postupu spojeneckých vojsk, což mělo okupanty znejistit. Ti to však přebrali podle vlastního výkladu a s odkazem na starogermánský vítězný pokřik „Viktoria!“, vyzývali protektorátní populaci k oslavování úspěchů nacistických armád, jak jinak než vyvěšováním a malováním „Véček“. Symbol vítězství a německého úspěchu se objevil i v Náchodě.²⁸⁵ Kromě toho bylo dokonce přejmenováno i náměstí na Vítězné náměstí a Hotel Beránek na Hotel Viktoria.²⁸⁶ Dále písmena V zdobila ulice, domy, parky a veřejná prostranství. Vyvrcholením bylo vyhlášení soutěže o nejpůsobivější výzdobu. Není překvapením, že o výhru se 23. října 1941 hlásil Franz Ceeh.²⁸⁷ Ten nakonec vyhrál první dvě ceny.²⁸⁸

V roce 1943 společně se svým synem Rudolfem, který byl v mládí skautem, vstoupil do německé armády. Po válce se Rudolf přestěhoval do Rakouska, kde dožil.²⁸⁹ Ceehova dcera Gréta pracovala jako úřednice na hejtmanství. Zdědila otcovy negativní povahové vlastnosti, které se projevovaly v hrubém chování a vystupování ve vztahu k českým lidem.²⁹⁰ Po válce byla jako kolaborantka souzena a po propuštění dožívala v Jaroměři.²⁹¹

Aby Ceeh unikl spravedlnosti a soudu za své počínání v době okupace²⁹², rozhodl se společně se svou ženou, po osvobození Náchoda v květnu 1945, spáchat sebevraždu skokem pod vlak. Stalo se tak na železničním přejezdu u České Skalice.²⁹³

²⁸⁴ SOKA Náchod, f. MěNV, Náchod, inv. č. 1017, kart. 257, *Pamětní kniha města Náchod IV. 1938–1942*, s. 583.

²⁸⁵ Jan ŠIMÁNĚ, *Je tady Gestapo!*, Náchod 1946, s. 71.

²⁸⁶ SOKA Náchod, f. MěNV, Náchod, inv. č. 1017, kart. 257, *Pamětní kniha města Náchod IV. 1938–1942*, s. 580.

²⁸⁷ *Tamtéž*, s. 585.

²⁸⁸ *Tamtéž*, s. 590.

²⁸⁹ Alena ČTVRTEČKOVÁ – Václav SÁDLO, *Náchod za Protektorátu*, Náchod 2012, s. 117.

²⁹⁰ Jan ŠIMÁNĚ, *Je tady Gestapo!*, Náchod 1946, s. 169.

²⁹¹ Alena ČTVRTEČKOVÁ – Václav SÁDLO, *Náchod za Protektorátu*, Náchod 2012, s. 117.

²⁹² SOKA Náchod, f. MěNV, Náchod, inv. č. 1136, kart. 249, *Pamětní kniha města Náchod VI. 1945–1947*, s. 35.

²⁹³ Alena ČTVRTEČKOVÁ – Václav SÁDLO, *Náchod za Protektorátu*, Náchod 2012, s. 117.

10. Závěr

Kampaň proti SSSR vnímal Hitler naprosto jinak, než tomu bylo v předešlých válkách. Podle jeho slov z 30. března 1941 „jde o boj dvou protikladných světových názorů a ras. Musí se proto vést s dosud nebývalou tvrdostí.“ Na rozdíl od vysokých představitelů armády, kteří počítali s bojem v rámci pravidel, jež ustanovovala haagská konvence, Hitler vnímal východní tažení jako křížovou výpravu, jejíž hlavním cílem bylo vymícení komunismu se vši brutalitou, bez ohledu na nějaké konvence.²⁹⁴ Naprosté porážky komunismu šlo dosáhnout pouze vyhlazením jeho příslušníků a stoupců. Ti se podle způsobu chování dělili na tři skupiny, a to na vojáky pravidelné Rudé armády, politické komisaře a civilisty. Toto dělení se ustanovilo na základě rozličných postupů při pronásledování jednotlivých skupin. Po vstupu německých vojsk na sovětskou půdu, byl tento způsob vedení války přidělen nově vytvořeným speciálním skupinám Einsatzgruppe.²⁹⁵ Tyto skupiny byly tvořeny jak příslušníky zbraní SS, tak Wehrmachtu.²⁹⁶

Takovýto postup a vedení války vycházel ze „Směrnic pro chování vojsk v Rusku“ z 19. května 1941. Směrnice obsahovaly následující dva body. „*Za první: Bolševismus je smrtelný nepřítel nacionálně socialistického německého národa. Německo vede boj s tímto zhoubným světovým názorem a jeho nositeli. Za druhé: Tento boj vyžaduje bezohledný a energický postup proti bolševickým štváčům, banditům, sabotérům, Židům a naprosté zlomení jakéhokoli aktivního nebo pasivního odporu.*“ Kromě další směrnice z 6. června 1941, která se týkala likvidace politických komisařů, přibyl i rozkaz číslo 14 pojednávající o vojácích Rudé armády vydaný vrchním velitelstvím pozemní armády 29. října. Znění rozkazu bylo následující. „*Bolševický voják ztratil jakýkoli nárok na zacházení podle pravidel vojenské cti a ženevské konvence.*“²⁹⁷ Tento rozkaz tedy opravňoval každého německého vojáka, jak člena Wehrmachtu, tak oddílů SS, k vraždění příslušníků Rudé armády za jakékoli situace.²⁹⁸ Nelze popřít, že vojáci Wehrmachtu tento rozkaz neplnili. Některé jednotky Wehrmachtu bez jakéhokoli slitování zabíjely neozbrojené vojáky a civilisty. Ovšem daleko větší počet takovýchto činů měli na svědomí vojáci SS a hlavně Einsatzgruppe,

²⁹⁴ Guido KNOPP, *Stalingrad, peklo na Volze*, Mnichov 2003, s. 50.

²⁹⁵ Srov. Christopher ALISBY, *SS, Peklo na východní frontě*, Praha 1999, s. 109.

²⁹⁶ Guido KNOPP, *Stalingrad, peklo na Volze*, Mnichov 2003, s. 51.

²⁹⁷ *Tamtéž*, s. 52.

²⁹⁸ *Tamtéž*, s. 52.

vytvořené Himmlerem právě k tomuto úkolu.²⁹⁹ Jejich brutalita byla ještě větší poté, když při postupu dobytým územím nalézali své spolubojovníky zavražděné členy NKVD a v některých případech i vojáky Rudé armády.³⁰⁰

Po bitvě u Stalingradu a Kurska se Hitler na vojáky SS spoléhal daleko více než před tím. Byl si jist, že pouze tyto jednotky jsou schopné zastavit Rudou armádu a odvrátit konec. Začal tedy tyto jednotky doplňovat o nové muže a přemísťovat na důležitá místa na frontě. Vznikaly nové západoevropské divize SS, jež byly tvořeny Dány, Holanďany, Belgičany, Francouzi a Nory. Jejich počet činil několik desítek tisíc příslušníků a svou úlohu v bojích splnily. Východoevropské skupiny SS však již takový standart nenaplňovaly. Většinou tyto skupiny byly tvořeny etnickými Němci, jež se snažili různými výmluvami, jako například neznalosti němčiny, vyhýbat nebezpečným úkolům.³⁰¹

Jak bylo napsáno v kapitole 6.1., skupinu zbraní SS tvořili ve většině Maďaři či Jugoslávci německého původu z oblasti Bačky. Oproti těm Němcům, kteří pocházeli přímo z Německa, měli daleko složitější situaci. Bačka byla již od roku 1944 obsazena za pomoci jugoslávských bojových skupin Rudou armádou. Vyhlídky na návrat domů tedy byly mizivé. Navíc někteří příslušníci SS v průběhu války přišli o své blízké. Za této situace už bylo většině SS-manům jedno, jak vše dopadne. Jejich hlavním cílem bylo nedostat se do rukou Sovětům.³⁰² Sádlo se dále ve své knize odkazuje na polské historiky Bronislava Kaminského a Zbiegniewa Kopeče, kteří přišli s hypotézou, že hlavním strůjcem běloveské tragédie byl generál SS Hyazinth Graf von Strachwitz, známý svou záští vůči Polákům, Čechům a Rusům. Konec války zavál tohoto muže do Kladska, kde měl za úkol sestavit bojovou skupinu z řad vojáků Wehrmachtu a příslušníků SS o síle 8 000 mužů, v jejichž řadách byli i příslušníci 31. granátnické divize SS. Tato skupina se měla přesunout z oblasti Kladska do amerického zajetí.³⁰³

„Adolfe Hitlere, přísahám ti jakožto vůdci a říšskému kancléři svou věrnost a statečnost. Slibuji, že budu do smrti poslušen tebe i těch, jsi ustanovil mými veliteli. K tomu mi napomáhej Bůh“. Takto zněla přísaha příslušníků zbraní SS.³⁰⁴ Doplněna byla o frázi, jež měl každý příslušník SS vyrytu na přezce opasku a to: *„Meine Ehre*

²⁹⁹ Guido KNOPP, *Stalingrad, peklo na Volze*, Mnichov 2003, s. 53.

³⁰⁰ Heinz HÖHNE, *SS elita ve stínu smrti*, s. 380.

³⁰¹ Christopher ALISBY, *SS, Peklo na východní frontě*, Praha 1999, s. 106.

³⁰² Václav SÁDLO, *Běloveská tragédie*, Červený Kostelec 2009, s. 17.

³⁰³ *Tamtéž*, s. 74.

³⁰⁴ Ruppert BUTLER, *Černí andělé, historie zbraní SS*, Praha 1996, s. 8.

*heisst Treue – Mou ctí je věrnost.*³⁰⁵ Zfanatizovaní a oddaní nacističtí důstojníci a vojáci SS byli i po smrti svého vůdce stále věrni jeho odkazu a chápali bolševismus jako zlo, kterému je se potřeba postavit v již samém závěru prohrané války.

Střet ideologií, strach ze zajetí na Sibiři, nesmyslné rozkazy, ale hlavně odpovědnost za činy způsobené během tažení na východní frontě - Němci si byli vědomi, že nemůžou čekat od Sovětů dobré zacházení. Hrůzy nacistické ideologie navíc Rudoarmějci poznávali při osvobozování koncentračních a vyhlazovacích táborů. To jsou aspekty, které lze uvést jako hlavní důvody toho, proč 9. května, pár hodin po kapitulaci, jednotky SS rozpoutaly jeden z posledních a zcela bezvýznamných, bojů již skončené druhé světové války.

Dá se jen spekulovat, jak by probíhal květen v roce 1945 na našem území, pokud by nevypuklo pražské povstání, které urychlilo proces osvobození. Je dost možné, že by i z Prahy, stejně jako v případě polské Wroclavi, se stala pevnost, jež by odolávala Rudé armádě, dala šanci mnoha tisícům Němců vzdát se americkým jednotkám a při svém ústupu zničit vše, jak to bylo v plánu ARLZ. Právě občané zanikajícího Protektorátu Čechy a Morava sehráli v prvním květnovém týdnu významnou roli. Jejich odvaha a smysl pro povinnost zapříčinila, že k takovému scénáři nedošlo. I díky nim byli, i přes některé výjimky, dopadeni hlavní viníci, kteří tak neušli následkům svých činů spáchaných během války.

³⁰⁵ Ruppert BUTLER, *Černí andělé, historie zbraní SS*, Praha 1996, s. 9.

11. Seznam pramenů a literatury

Seznam pramenů

Archiv Ministerstva vnitra České republiky, S–250–2.

Regionální muzeum Náchod, Fond Josef Mánek.

Regionální muzeum Náchod, Dokumentace současnosti – 1945.

Regionální muzeum Náchod, HDM OV ČSBS: 89.

Státní okresní archiv Náchod, Fond Karel Bartoš, inventární číslo 1–10, karton 1.

Státní okresní archiv Náchod, Fond Městský národní výbor Náchod, inventární číslo 1136, karton 249.

Státní okresní archiv Náchod, Fond Městský národní výbor Náchod, inventární číslo 1017, karton 257.

Státní okresní archiv Náchod, Fond Okresního národního výboru Náchod II, inventární číslo 1084, karton 9.

Státní okresní archiv Náchod, Fond Archiv města Nové Město nad Metují, inventární číslo 1, karton 10.

Státní okresní archiv Náchod, Fond Archiv města Jaroměř, inventární číslo 1, karton 10.

Edice

BRUNCLÍK, Jan – HLUŠIČKOVÁ, Růžena (ed.), *Lidé z Obrany národa a spolupracovníci časopisu V boj ve východních Čechách 1939–1940*, in: Sborník prací východočeských archivů, Zámrsk 2006.

JÁNSKÝ, Zdeněk (ed.), *Poslední válečné události v Náchodě a okolí v roce 1945*, in: Stopami dějin Náchodska 6, Náchod 2000, s. 165–191.

Podíl Sovětského svazu a jeho Rudé armády při osvobození Československa z okupace fašistickým Německem za druhé světové války. Sv. I. 1. vyd. Praha: Česká socialistická akademie, 1970. 88 s. Studijní materiály ze seminářů České socialistické akademie k 25. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou.

Seznam literatury

AHLFEN, Hans von, *Bitva o Slezsko 1944–1945*, Praha 2013.

ALISBY, Christopher, *SS, Peklo na východní frontě*, Praha 1999.

BARBIER, M. K., *Kursk: největší tanková bitva světových dějin*, Praha 2004.

BAŠTECKÁ, Lydia – SÁDLO, Václav, *Velká encyklopedie osobností Náchoda*, Náchod 2015.

BÍLÝ, Miroslav – FRANCEV, Vladimír, *Hetzer*, Praha 2006.

BISHOP, Chris, *SS: Hitlerovy zahraniční divize: zahrnaiční dobrovolníci ve Waffen – SS v letech 1940–1945*, Plzeň 2007.

BUTLER, Ruppert, *Černí andělé, historie zbraní SS*, Praha 1996.

CROSS, Robin, *Pád Orlice*, Plzeň 1998.

ČTVRTEČKOVÁ, Alena – SÁDLO, Václav, *Náchod za Protektorátu*, Náchod 2012.

DĚBORIN, Grigorij Abramovič, *Druhá světová válka*, Praha 1960.

DIEDRICH, Torsten, *Paulus: trauma od Stalingradu*, Praha 2014.

FOUND, Karel – JÍŠA, Milan – ROLLINGER, Ivan, *500 hodin k vítězství*, Plzeň 2015.

FRAJDL, Jiří, *Květnové povstání ve východních Čechách 1945*, Hradec Králové 1975.

HOGG, Ian, *Dělostřelectvo dvacátého století*, Praha 2001.

HÖHNE, Heinz, *SS: elita ve stínu smrti*, Praha 2012.

HRUŠKA, Zdeněk, *Z posledních dnů...9. května 1945*, Náchod 1945

KOPECKÝ, Milan, *1. československá samostatná tanková brigáda v SSSR*, Praha 2001.

JAKL, Tomáš, *Bojiště a barikády pražského povstání*, Praha 2014.

JARKOVSKÁ, Lucie, *Ve službách ministerstva vnitra – JUDr. Jan Chudoba 1898–1983*, Hradec Králové 2003.

KNOPP, Guido, *Stalingrad: peklo na Volze*, Praha 2010.

KONĚV, Ivan Stepanovič, *Čtyřicátý pátý*, Praha 1985.

LÜDDE – NEURATH, Walter, *Regierung Dönitz, die letzte Tage des dritten Reiches*, Göttingen 1951.

LUCAS, James, *Poslední rok německé armády*, Plzeň 1995.

MAREK, Jindřich, *Barikáda z kaštanů*, Příbram 2005.

OREL, Josef, *Největší vojevůdci 2. světové války*, Frýdek – Místek 2010.

PADFIELD, Peter, *Dönitz, poslední vůdce*, Plzeň 1994.

PAŘÍZEK, Libor, *US Mise Velichovky 1945*, Praha 2015.

SAMEK, Antonín, *Běloveské události roku 1945 očima svědků*, Náchod 2002.

SAMEK, Antonín, *Vzpomínky na Běloves*, Náchod 2001.

SÁDLO, Václav, *Aby se nezapomnělo*, Liberec 2010.

SÁDLO, Václav, *Běloveská tragédie*, Červený Kostelec 2009.

STANĚK, Tomáš, *Poválečné „excesy“ v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*, Praha 2005.

ŠAMBERGER, Zdeněk, *Zločiny nacistů za okupace a osvobozenecký boj našeho lidu*, Praha 1961.

ŠIMÁNĚ, Jan, *Je tady Gestapo!*, Náchod 1946.

ŠVANDA, Richard, *Od Leningradu do Náchoda*, Náchod 2013.

ŠVANDA, Richard, *Tři osudy, dvě války, jedno město*, Náchod 2016.

VACHEK, Emil, *Německá válka*, Praha 1947.

VLČKOVÁ, Věra, *Květen 1945 v České Skalici, Červený Kostelec* 2016.

ZAJONČKOVSKÝ, Vasil Kazimirovič, *Generálmajor Vasil Kazimirovič Zajončkovskij vzpomíná*, Náchod 1975.

Periodika

Náchodské listy, 2. 12. 1938, r. XLIII.–27, č. 46, s. 2.

Tomáš JAKL, *Boje Rudé armády 9. května 1945 v Praze*, *Historie a vojenství*, 65 (2), 2016, s. 41–59.

Internetové zdroje

<http://forum.valka.cz/topic/view/12731/Studebaker-US-6-G-630-prehled-verzi>

<http://forum.valka.cz/topic/view/293/Organizace-Todt.cz>

<http://www.lexikon-der->

[wehrmacht.de/Gliederungen/GrenadierdivisionenSS/Gliederung.htm](http://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Gliederungen/GrenadierdivisionenSS/Gliederung.htm)

<https://www.valka.cz/newdesign/v900/clanek.php?id=11635>

Rozhovor s pamětníkem

Řezníček, Miloslav, narozený 1935, bytem Náchod

Generál vojenského pořádkového oddílu, H.Cu., dne 6.května 1945.
vojenské skupiny střed.
oddelení I a.

Rozkaz k znovudobytí Červeného Kostelce.

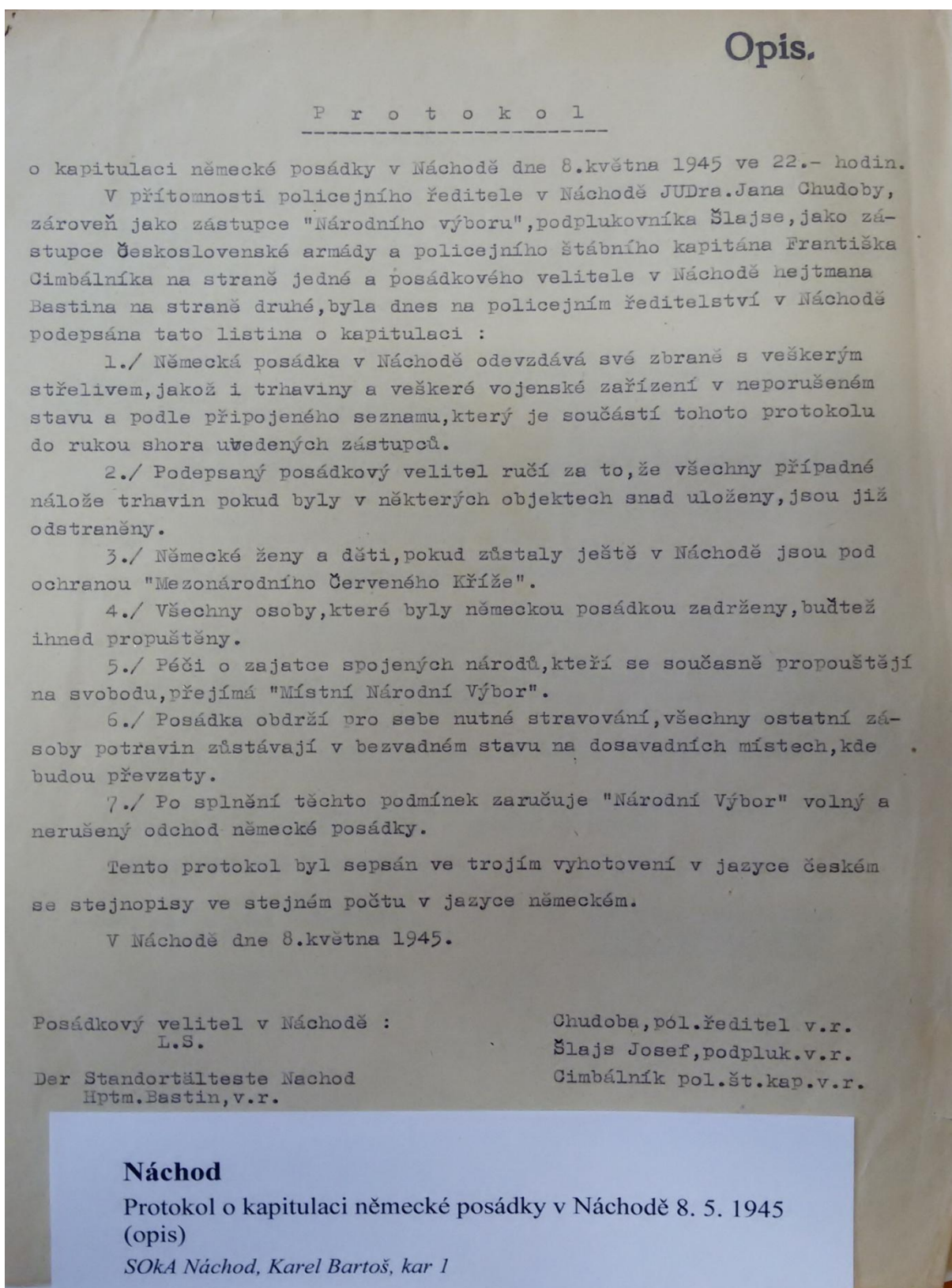
- 1./ Ozbrojené povstalecké skupiny českého odbojového hnutí, neznámé síly, obsadily po provedeném odzbrojení SS - lazaretu 551 v odpoledních hodinách dne 5. května 1945 Červený Kostelec. Vlastní výzvědný oddíl stretl se v boji dne 6.5.1945 v jižní části obce se slabší teroristickou skupinou. Stanoviště bandy neznámo.
- 2./ 5. a 6. komp. regimentu granátníků 489 pod velením hejtmana L a t u r n u s e , Verb.Ořiz. vyšší Pdr. SS - u policejního pořádkového oddílu, postaví se v casných ranních hodinách dne 7.5.1945 ke koncentrovanému utoku na Červený Kostelec, obsadí město, zavede opět klid a pořádek a zatkne starostu města.
- 3./ Pohotovost.
 - a/ 5. regiment granátníků 489 obarží od velitele ustní rozkaz pro pohotovostní postavení.
 - b/ 6. reg. granátníků 489 dosáhne dne 7.5.1945 pochodem Linderstadtu /žborenina v Ceskoskalické ul./ a zaujme podle ustního rozkazu hejtmana Laturnuse na jihozápadním východu od Linderstadtu do 5 hodin postavení k utoku.
- 4./ Posádkový velitel Náchoda zaričí odchod jednoho lékaře s nutným sanitním personálem a náradím ku zřízení obvazoviste.
- 5./ Zásobování potravinami na jeden den nutno vydati.
- 6./ Odd.V. /E/ generále vojenského pořádkového oddílu vojenské skupiny střed, dodá hejtmanovi Laturnusovi k provedení nařízení jedno terenní ponyblivé auto se solérem a spolujezdecem.
- 7./ Bojové stanovište hejtmana Laturnuse: bod 419 /jižně Linderstadtu/ kam od každého utvaru bude povolána 1 spojka.
- 8./ Běžná hlášení ke generálu vojenského pořádkového oddílu voj. skupinu střed na H.Cu. zámek v Ratibořicích.

Za generála vojenského oddílu
vojenské skupiny střed:
Vedoucí štábu:
v.z.
podpis
plukovník i.G.

Rozdělovník:
IV a

Rozkaz k znovudobytí Červeného Kostelce vydáný 6. května

zdroj: Fond Okresního národního výboru Náchod II. inv. č. 1084, kart. 9, *Rozkaz k znovudobytí Červeného Kostelce.*
(foto autor)

Protokol o kapitulaci německé posádky v Náchodě 8. 5. 1945

zdroj: SOka Náchod, inv. č. 2, kart. 1, *Protokol o kapitulaci německé posádky v Náchodě.*
(foto autor)

Příloha č. 4

Skupina SS přijíždí do Náchoda 9. května 1945
zdroj: Václav SÁDLO, *Běloveská tragédie*, Červený Kostelec 2009, s. 19.

Příloha č. 5

Príslušníci zbraní SS na korbě Hetzeru v ulici Kamenice v Náchodě
zdroj: *Tamtéž*, s. 19.

Příloha č. 6

Hetzery se na náhodském náměstí otáčejí a vrací se k běloveské celnici
Zdroj: Václav SÁDLO, *Běloveská tragédie*, Červený Kostelec 2009, s. 23.

Příloha č. 7

Jeden ze zavražděných vojáků Rudé armády před běloveskou celnicí
Zdroj: *Taměž*, s. 35.

Příloha č. 8

Zavraždění Rudoarmějci před běloveskou celnicí
Zdroj: Václav SÁDLO, *Běloveská tragédie*, Červený Kostelec 2009, s. 35.

Příloha č. 9

Plán boje u běloveské celnice 9. května
zdroj: Josef HRUŠKA, *Z posledních dnů...9. května 1945*, Náchod 1945, s. 17.

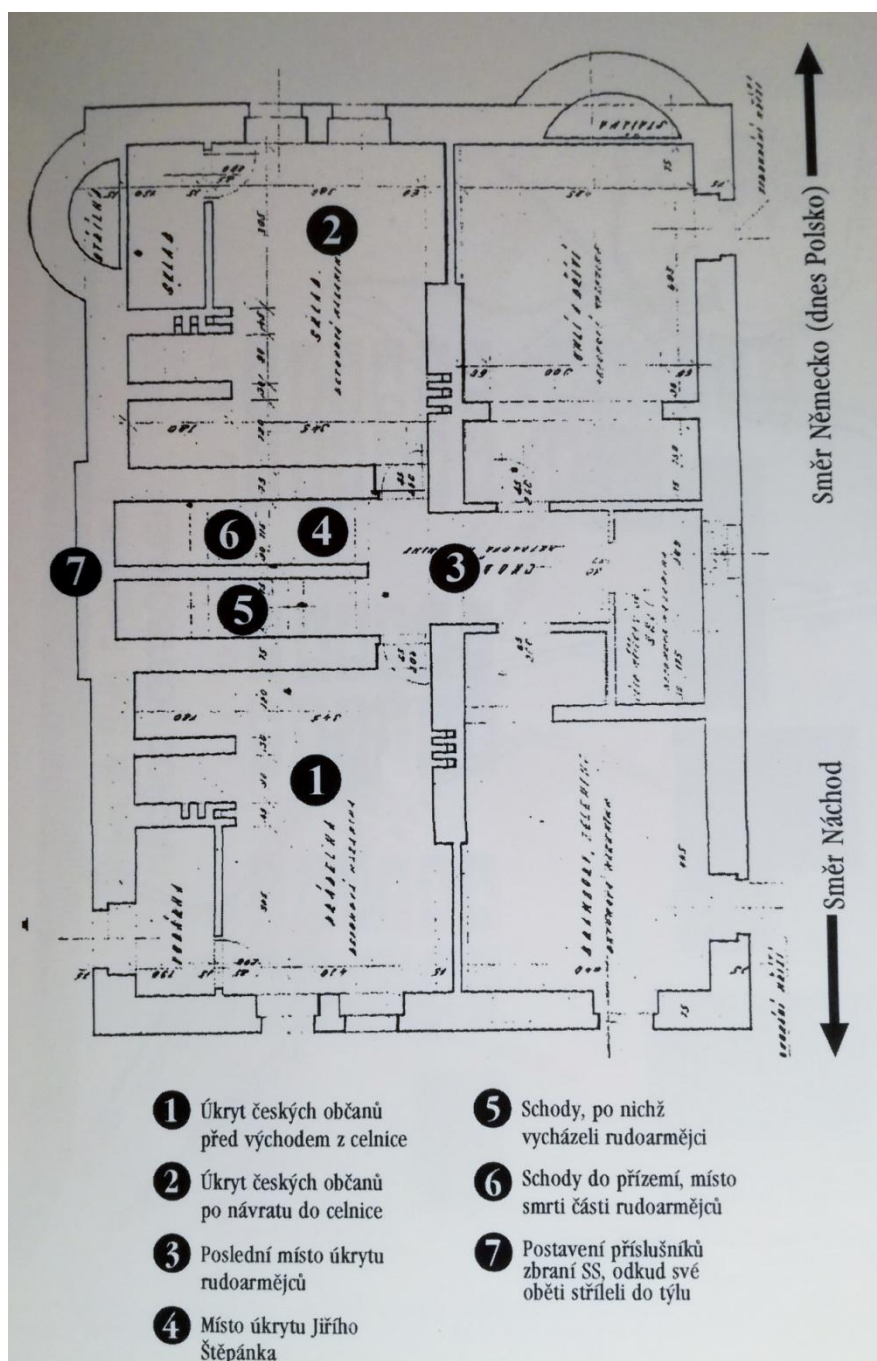
Příloha č. 10

Příloha č. 11

Porovnání stavu budovy české celnice 9. května 1945 (příloha č. 10) a dnes
zdroj: (příloha č. 10) Václav SÁDLO, *Běloveská tragédie*, Červený Kostelec 2009, s. 32.
(příloha č. 11 foto autor)

Půdorys sklepení české celnice

zdroj: Václav SÁDLO, *Běloveská tragédie*, Červený Kostelec 2009, s. 84.

Příloha č. 13

Stopy kulek v kachličkovém obložení ve vstupní hale české celnice
(foto autor)

Příloha č. 14

Úkryt Rudoarmějců a náchodských občanů ve sklepě české celnice
(foto autor)

Příloha č. 15

Sklepení celnice
(foto autor)

Příloha č. 16

Schodiště vedoucí ze sklepení, po kterém vycházeli Rudoarmějci do odbavovací haly,
kde byli stříleni do týla
(foto autor)

Příloha č. 17

Schody vedoucí ze sklepa do odbavovací haly celnice
(foto autor)

Příloha č. 18

Nalomený střešní trám na půdě české celnice jako pozůstatek zásahu z projektilu samohybného děla Hetzer
(foto: autor)

Příloha č. 19

Socha sovětského vojáka na památku padlých Rudoarmějců před budovou celnice
(foto autor)

Příloha č. 20

Znak 31. dobrovolnické granátnické divize SS
Zdroj: internet

Příloha č. 21

Pplk. Josef Šlajs (vlevo), generál V. K. Zajončkovskij (uprostřed) a JUDr. Jan Chudoba
(vpravo) stojí na náchodském náměstí 10. května
Zdroj: Václav Sádlo, *Běloveská tragédie*, Červený Kostelec 2009, s. 72.

Příloha č. 22

Smuteční tryzna na náhodském náměstí za mrtvé Rudoarmějce 10. května
Zdroj: *Tamtéž*, s. 72

Příloha č. 23

Seznam padlých hrdinnou smrtí 9. května 1945.

	Belda Emil	1924	Babí
	Čejp Václav	1927	Náchod
	Hetfleiš Karel	1904	Náchod
	Hrala Vladimír	1918	Běloves
	Huževka Martin	1923	Běloves
	Kuchař Bohumil	1883	Náchod
Des.r.leg.	Plachý Vilém	1887	Náchod
Štkpt.	Pulpán Josef	1886	Náchod
	Rais Antonín	1897	Náchod
Štkpt.	Šilhánek Jindřich	1898	Náchod
	Šraitr Stanislav starší	1909	Náchod

V Náchodě na staroměstském hřbitově v třiceti rakvích uložených ve společném hrobě odpočívají hrdinové slavné a vítězné ruské armády:

Kapitán	Pilov Sergej Trofimovič		
Poručík	Jaschinizin Nikolaj Semenovič		
Ppor.	Brodovskoi Gregorij Mitrofanovič	1913	Leningrad
St. serž.	Borodulin Alexej Fedorovič		
Serž.	Novikov Vasili Andrejevič		
Ml. serž.	Mingalijev		
Svob.	Steinberk Moses Josefovič		
Svob.	Sčerbina Pavel Pavlovič		
Svob.	Mrozov Nikolaj Ivanovič		
Svob.	Volosenk Dmitrij Michalovič		(Volosienk)
Svob.	Bystrov Michail Dmitrievič		1
Vojín	Feodor Petrovič		Mlynovskij
Vojín	Barkanov Nikolaj Timofejovič		
Vojín	Timošin Georgij Ilažionovič		
Vojín	Inguvasov Chataj		
Vojín	Dvurečanskij Michail Gregorovič		/Skij/
Vojín	Abdulmanov Zaki	1926	Jalčikajevo
Vojín	Juškanpyrov Tulagen	1922	Umbick
Vojín	Kužel Onufri	1910	Orechovec

..... dalších 14 /osmnáct/ bez dokladů, z nichž 7 /sedm/ odvezli se Rusové sami směrem ke ~~Křivčovicům~~ ^{zedečansk}. Jejich místo věčného míru nám není dosud známo. Po zjištění všech československé úřad pátrá..... ^{Seznam obětí}

Všem budiž věčná paměť.

pod zárov

Velkou hrdinnou ztrátou nepříteli byly mnohem vyšší.

Seznam padlých náchodských občanů a zastřelených Rudoarmějců z běloveské celnice

zdroj: SOkA Náchod, f. Karel Bartoš, inv. č. 4, kart. 1, Seznam padlých 9. 5. 1945 v Náchodě.

(foto autor)